

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
кафедра германської філології та перекладу

МОВНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ЧІТКА КОМУНІКАЦІЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
МОВНОГО ПЛАНУВАННЯ ШВЕДЦІЇ ТА УКРАЇНИ

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4-го курсу
освітньої програми
*«Шведська філологія та переклад, англійська
мова та третя германська мова»,*
спеціальність – 035.044 «Германські мови та
літератури (переклад включно), перша –
шведська»
Вероніки Олександрівни ГОРДІЙЧУК
Науковий керівник:
ас. Адам ХАССЕЛЬСТРЕМ

«Допущено до захисту»
Протокол засідання
кафедри германської філології та перекладу
протокол № 12 від «11» червня 2024 року
завідувач кафедри С.С.
к.філол.н., доц. Олександр СТАСЮК

КИЇВ
2024

Sammandrag

Språk är ett av de mest grundläggande och kraftfulla verktygen för mänsklig kommunikation, avgörande för att forma identiteter, kulturer och samhällen. I en globaliserad värld blir frågor om språkpolitik och språkvård alltmer avgörande för att säkerställa effektiv och inkluderande kommunikation. Denna kandidatuppsats undersöker betydelsen av klarspråk genom att analysera dess tillämpning i Sverige, där en lång och väletablerad tillgänglighetsideologi råder. Forskningens relevans ligger i klarspråkets bidrag till demokratisk delaktighet, tillgänglighet och effektivitet i kommunikationen, vilket är särskilt relevant för dagens Ukraina. Uppsatsens objekt är klarspråk och dess tillämpning inom offentliga verksamheter samt den bredare språkpolitiska kontexten, med fokus på jämförelsen mellan svensk och ukrainsk språkvård. Syftet med studien är att kartlägga och analysera skillnaderna i språkvård mellan de två länderna samt undersöka hur klarspråksstrategier kan förbättra kommunikationen, särskilt under krisperioder. Målet är att identifiera metodologiska tillvägagångssätt som kan tillämpas i Ukraina för att uppnå dessa förbättringar.

Studien visar att Sverige, med sitt funktionalistiska förhållningssätt, betonar tydlighet och begriplighet i kommunikationen. Ukrainas språkpolitik har en stark nationell och kulturell inriktning, vilket ofta prioriterar bevarandet av det ukrainska språket framför funktionell tydlighet. En viktig slutsats är att klarspråksstrategier i Ukraina kan leda till effektivare kommunikation, särskilt under krisperioder. Resultaten indikerar att tydliga och inkluderande språkpolicyer, utbildningsinsatser och språkkurser kan förbättra språklig förståelse och effektivitet i Ukraina. Detta skulle gynna den interna kommunikationen och stödja Ukrainas integration i EU samt dess internationella relationer. Slutsatsen är att klarspråksstrategier har potential att optimera kommunikationen och stärka Ukrainas demokratiska processer.

Nyckelord: *språkvård, klarspråk, tillgänglighet, demokrati, svenska språket*

Abstract

Language is one of the most fundamental and powerful tools for human communication, crucial for shaping identities, cultures, and societies. In a globalized world, issues of language politics and language planning are increasingly vital to ensure effective and inclusive communication. This

bachelor's thesis examines the importance of plain language by analyzing its application in Sweden, where a long-standing and well-established ideology of accessibility prevails. The research's relevance lies in plain language's contribution to democratic participation, accessibility, and efficiency in communication, which is particularly relevant for present-day Ukraine. The thesis focuses on plain language and its application in public institutions, as well as the broader language policy context, with a specific emphasis on comparing Swedish and Ukrainian language planning. The study aims to map and analyze the differences in language planning between the two countries and investigate how plain language strategies can improve communication, especially during crisis periods. The goal is to identify methodological approaches that can be applied in Ukraine to achieve these improvements.

The study shows that Sweden, with its functionalist approach, emphasizes clarity and comprehensibility in communication. Ukraine's language policy has a strong national and cultural focus, often prioritizing the preservation of the Ukrainian language over functional clarity. A key conclusion is that plain language strategies in Ukraine could lead to more effective communication, particularly during crisis periods. The results indicate that clear and inclusive language policies, educational efforts, and language courses can enhance linguistic understanding and efficiency in Ukraine. This would benefit internal communication and support Ukraine's integration into the EU and its international relations. In conclusion, plain language strategies have the potential to optimize communication and strengthen Ukraine's democratic processes.

Keywords: *language planning, plain language, accessibility, democracy, Swedish language*

Анотація

Мова є одним з базових і найбільш потужних інструментів людського спілкування, вирішальним для формування ідентичності, культури та суспільства. У глобалізованому світі питання мовної політики та мовного планування набувають все більшої важливості для забезпечення ефективного та інклюзивного спілкування. Ця бакалаврська робота досліджує значення простої мови, аналізуючи її застосування в Швеції, де панує довгострокова і добре зарекомендована ідеологія доступності. Актуальність дослідження полягає в внеску простої мови в демократичну активність, доступність та ефективність у комунікації, що особливо

актуально для сучасної України. Об'єкт роботи - проста мова та її застосування в державних установах, а також більший мовно-політичний контекст з акцентом на порівняння шведського та українського мовного планування. Мета дослідження полягає в аналізі різниць у мовній політиці між двома країнами та вивченні того, як стратегії простої мови можуть покращити комунікацію, особливо під час кризових періодів. На меті також є визначення методологічних підходів, які можна застосувати в Україні для досягнення цих поліпшень.

Дослідження показує, що Швеція, зі своїм функціональним підходом, підкреслює ясність та зрозумілість у комунікації. Мовна політика України має сильну національну та культурну спрямованість, часто надаючи перевагу збереженню української мови перед функціональною ясністю. Одним з ключових висновків є те, що стратегії простої мови в Україні можуть призвести до більш ефективної комунікації, особливо під час кризових періодів. Результати показують, що чіткі та інклюзивні мовні настанови, освітні заходи та мовні курси можуть покращити мовне розуміння та ефективність в Україні. Це сприятиме якості внутрішньої комунікації та підтримці інтеграції України в ЄС та її міжнародних відносин. Також висновок полягає в тому, що стратегії простої мови мають потенціал для оптимізації комунікації та зміцнення демократичних процесів в Україні.

Ключові слова: *мовне планування, проста мова, доступність, демократія, шведська мова*

Språkvård och tydlighet

En jämförande analys av språkvård i Sverige och Ukraina

Kandidatuppsats

Veronika Hordiichuk

Handledare: Adam Hasselström

Innehåll

1. Inledning.....	7
1.1. Syften och frågeställningar.....	8
2. Material och metod.....	9
3. Språkhistoriska utgångspunkter	10
3.1. Språkvård.....	10
3.2. Klarspråk	11
3.3. Språkpolitik	12
4. Språkpolitiska utgångspunkter	14
4.1. Lagstiftning.....	14
4.2. Makt över språket.....	16
5. Det svenska klarspråkarbetet.....	19
5.1. I Sverige.....	19
5.2. I EU.....	22
6. Den ukrainska språkvården	23
6.1. Det förtryckta språket	23
6.2. Lagstiftning.....	25
6.3. Kodifiering.....	27
6.4. Engelska.....	30
7. Klarspråk i Ukraina?	31
8. Jämförelseanalys	34
9. Diskussion och slutsatser	42
Litteratur.....	44
Resumé (ukrainska).....	48

1. Inledning

Klarspråk innebär att använda ett vårdat, enkelt och begripligt språk som är anpassat efter mottagarnas behov. Det återspeglas till och med i den elfte paragrafen i språklagen där det stadgas att ”språket i offentlig verksamhet bör vara vårdat, enkelt och begripligt” (2009:600). Att utnyttja klarspråksstrategier och föra fram vikten av dessa är avgörande i samtalen om demokrati, tillgänglighet och effektivitet. Genom att tydligt och begripligt kommunicera når man alla, ökar delaktigheten i samhällsfrågor och sparar tid och resurser genom effektivare kommunikation.

I det svenska sammanhanget är språket i första hand ett verktyg att förmedla information, hellre än ett nationalitetsattribut. Detta möjliggör både en mer enhetlig och sammanhållen samhällsdialog och skapar utrymme för språkforskare för att inte föra fram språknormer och styra språkförändringarna, utan snarare föreslå och diskutera dem, vilket i sin tur utformar en mer lojal språkvårdstradition. Å andra sidan är det avgörande att det finns en balans mellan sådan pliktröhet och mer allmänna, länge etablerade normer.

Det finns ett antal undersökningar om språkvårdstendenser i Sverige såväl som om bedriven klarspråksarbete i synnerhet. Resultaten brukar dock inte luta åt något specifikt håll. Olle Josephson, professor i nordiska språk och tidigare chef för Svenska språknämnden och Språkrådet, konstaterar att den svenska text- och samtalsvården har en stark benägenhet för det funktionalistiska förhållningssättet (2022, s. 239). Även om det inte finns någon tydlig brist i forskningen, kan det vara relevant att utföra en jämförande analys med ett annat lands språkpolitiska system för att fördjupa förståelsen och resonemanget bakom en sådan språkpolitisk ideologi. Därför syftar detta arbete till att vidareutveckla forskningen med denna komparativa ansats.

Ett pågående forskningsprojekt vid Göteborgs universitet, lett av Thomas Rosén, *Klarspråk i Ukraina: Vad krig gör med offentlig kommunikation* (2023), undersöker hur krigssituationen påverkar den språkliga dynamiken i Ukraina. Denna uppsats kan vidare bidra till forskningen genom att erbjuda en detaljerad jämförande analys av språkpolitiska systemen i Sverige och Ukraina.

1.1. Syften och frågeställningar

Syften med denna uppsats är att dels göra en kartläggning av det svenska språkvårds- och klarspråkhistoria samt lyfta fram dess viktigaste synpunkter och dels genomföra en jämförande analys av svenska och ukrainska språkpolitiska ideologier. Resultaten kan också förväntas främja en alternativ syn på svenska språkinlärningsstrategierna hos individer från Ukraina, vilket i sin tur kan bidra till ett nytt perspektiv för både denna specifika målgrupp och den bredare kontexten. För att uppnå dessa målsättningar formulerar jag följande frågeställningar avsedda att rikta sig mot det insamlade undersökningsmaterialet:

- Vilka principer och riktlinjer ligger till grund för språkvårds- och klarspråksarbete i Sverige, och hur har de utvecklats över tiden?
- Vilka skillnader kan identifieras mellan de språkvårdsstrategier som används inom ukrainska och svenska språksammanhang?

I kapitel 2 presenteras materialet och metoden som används i den följande undersökningen. Kapitel 3 definierar begreppen språkvård, klarspråk och språkpolitik, samt genomför en kartläggning av betydelsefulla händelser inom språkhistorien relaterade till språkvård och klarspråk i Sverige. I kapitel 4 genomförs en kartläggning av den svenska språkpolitiken med särskilt fokus på lagstiftning och språkmakt. Kapitel 5 ger en detaljerad beskrivning av klarspråksarbetet i Sverige, både nationellt och inom EU. I kapitel 6 förklaras det ukrainska språkvårdssystemet med dess unika särdrag, de utmaningar det står inför, samt relevant lagstiftning och kodifieringsprinciper. Kapitel 7 ägnas åt att diskutera möjliga klarspråksaspekter inom den ukrainska språkvården. I kapitel 8 genomförs en jämförande analys av språkvårdstraditioner mellan de två länderna. Kapitel 9 avslutar med en diskussion och slutsatser baserade på det genomförda arbetet.

2. Material och metod

I detta kapitel beskriver jag det material och den metod som använts i undersökningen. För att kunna genomföra undersökningen använde jag mest språkpolitiska och språkvårdande dokument skrivna för Sverige och Ukraina, samt relevant lagstiftning och redovisade för tidigare forskningen genom ämnet. Ett representativt urval av klarspråks- och språkvårdsmaterial valdes ut för att säkerställa en bred och jämförbar analys. Urvalet baserades på tillgänglighet och relevans för studiens syfte.

Den huvudsakliga metoden för denna undersökning var den jämförande analysen. Utfördes kvalitativ bedömning av hur väl materialen uppfyllde sina syften med hjälp av tydlighet och användarvänlighet samt kvantitativ jämförelse av språkvårdande drag i respektive ländernas politik.

För jämförelseanalysen använde jag elva punkter som grund, vilka har utarbetats av Olle Josephson i hans verk *Språkpolitik* (2022, s. 285-294). Med vissa modifikationer har jag valt att exkludera kapitlen *Skolundervisning i immigranternas modersmål* samt *Nationalspråk, immigranter och medborgarskap*, då jag inte anser dem relevanta för min analys delvis på grund av de låga invandrarsiffrorna i Ukraina. Punkten *Nordisk språkgemenskap* har omarbetats till *Gemenskap*, av självklara skäl, eftersom Ukraina inte tillhör de nordiska språkområdena. Slutligen har jag själv lagt till en ny punkt, *Språkklimat*, då jag anser att denna aspekt är av väsentlig betydelse och i hög grad påverkar de analyserade språkpolitiska processerna och därför bör inkluderas. Alla andra punkter behåller sina namn enligt Josephsons klassifikation. På detta sätt består min jämförelse av totalt 10 punkter.

3. Språkhistoriska utgångspunkter

I detta kapitel definieras begrepp och genomförs en kartläggning av betydelsefulla händelser inom språkhistorien när det gäller språkvård och klarspråk i Sverige. Genom att undersöka dessa aspekter kan vi få en djupare förståelse för hur de har format det svenska språkets utveckling och användning med hänsyn till den långa svenska språktraditionen.

3.1. Språkvård

Enligt Svenska Akademiens ordlista (SAOL) definieras begreppet "språkvård" som "verksamhet som syftar till att styra språkutvecklingen, vanligtvis med stöd av etablerade normer och allmänna principer, exempelvis om klarhet och förbättrad kommunikation" (hämtad 2024-05-11). Nationalencyklopedins definition är följande: "en övergripande term för handlingar som medvetet syftar till att förbättra språket eller förhindra att det försämras" (hämtad 2024-05-11). Båda källorna betonar således dess betydelse som en aktivitet som strävar efter att påverka och förbättra språkets utveckling och användning.

Det finns ingen allmänt erkänd tidpunkt som markerar början av språkvårdstraditionen i Sverige. Därför väljer jag i detta avsnitt att fokusera på de faktorer som mest påverkade denna utveckling under 1900-talet. Detta århundrade var rikt på relevanta händelser som formade språkpolitiken och språkmedvetenheten i landet. Ulf Teleman, en framstående forskare inom nordiska språk, delar in denna period i två huvuddelar i sin bok "Tradis och funkis - Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800" (2015), där han utförligt undersöker och förutser språkets utveckling.

Den första perioden sträcker sig ungefärlig under första halvan av 1900-talet och har främst präglats, förutom stavningsreformen 1906, av individuella aktörers engagemang i språkfrågor. Bland annat den välkända Språkriktighetshandboken "Riktig svenska" av Erik Wellander debuterade första gången 1939. Boken blev "tidens språkriktighetsbibeln" och Wellander kom att bli något av en enskild institution för svensk språkvård och hade betydande påverkan på den samtida användning av språket (Teleman, 2015, s. 53).

Den andra perioden kännetecknas av etablering av strukturer och skapandet av yrkesstandarder (Teleman, 2015, s. 55). Bland annat grundades:

Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) grundades 1941 och ersattes av Terminologikum TNC år 2000. Dess huvudsakliga ansvar var att standardisera och reglera teknisk terminologi inom olika områden, vilket innebar att de skapade och underhöll terminologiska databaser för att främja enhetlighet och tydlighet i tekniska termer och begrepp.

Nämnden för svensk språkvård, som omorganiserades till Svenska språknämnden år 1972 och senare sammanslogs med Klarspråkgruppen och Sverigefinska språknämnden till Språkrådet år 2006, hade ansvar för att övervaka och främja korrekt och enhetlig användning av det svenska språket. Detta inkluderade att ge råd och rekommendationer om språklig praxis, samt att utveckla och sprida språkliga resurser. Under perioden fram till 2006 präglades hela språkvårdslandskapet av enspråkighet, med undantag för samarbeten med liknande organisationer i Norge och Danmark (Teleman, 2015, s. 57). Men 1990-talet skedde en förskjutning mot flerspråkighetsmodellen, där flera språk hanteras. Denna förändring kan förklaras av en ökad globalisering, intergationspolitik och en förbättrad hantering av minoritetsspråksfrågor (Josephson, 2022, s. 42). Numera handlar språkvård inte bara om svenska utan också om andra relevanta språk i den svenska samhällskontexten (t.ex. de nationella minoritetsspråken, teckenspråk och svenska som andraspråk).

3.2. Klarspråk

Enligt Rikstermbanken är klarspråk det ”som dels är tydligt, dels är begripligt för de avsedda mottagarna” (Rikstermbanken, hämtad 2024-05-11). Detta koncept kan ses som en del av språkvårdens övergripande uppgift. För att förstå klarspråkets roll i språkvården är det viktigt att ta hänsyn till §11 i Språklagen 2009:600. Denna paragraf fastställer att språket som används inom offentlig verksamhet bör vara vårdat, enkelt och begripligt. Den utgör därmed grunden för klarspråkskonceptet och betonar vikten av att kommunicera på ett sätt som är tillgängligt för alla.

För att klargöra paragrafen hänvisar jag till skriften "Språklagen i praktiken" (2023, s. 34), publicerad av Språkrådet:

- *Vårdat* språk innebär att man följer de rekommendationer som ges av officiell språkvård.

- *Enkelt* språk innebär att undvika komplexa strukturer, ord som är svåra att förstå, uttryck som känns föråldrade, förkortningar som inte förklaras och facktermer som inte tydligt förklaras.
- *Begripligt* språk innebär att anpassa kommunikationen till mottagarna genom att välja relevant information, ordna innehållet på ett logiskt sätt och använda lämpliga rubriker och stycken.

Under 1970-talet började klarspråksarbetet i Sverige ta fart i samband med en ökad demokratisering. Det blev allt vanligare att öppet kritisera byråkratin och det krångliga språk som ofta följde med den. Det blev tydligt att tillgången till tydlig information var avgörande för en fungerande demokrati (Ehrenberg-Sundin & Sundin, 2015, s. 27). Bland annat år 1993 etablerades Klarspråksgruppen inom regeringskansliet, vilken idag utgör en del av Språkrådet, såsom tidigare nämnts. Detta ledde till en ökad medvetenhet om vikten av att kommunicera klart och begripligt, särskilt inom den offentliga sektorn där lagar och andra myndighetstexter spelar en central roll.

3.3. Språkpolitik

Begreppet språkpolitik omfattar en rad strategier, åtgärder och diskussioner som syftar till att reglera och påverka användningen, utvecklingen och ställningen för olika språk inom ett samhälle. Josephson konstaterar att på 1970- och 1980-talet använde man inte begreppet språkpolitik, istället var det språkvård och handlade snarare om att systematiskt forma det svenska standardspråket genom institutionaliserat arbete. (2022, s. 50).

Enligt Linus Salö i Sverige har språkpolitiken utvecklats som en respons på två huvudsakliga drivkrafter. Dessa drivkrafter inkluderar dels en oro för att svenskan skulle förlora sin position till förmån för engelskan i centrala samhällsområden (domänförlust), och dels fanns en rädsla för att svenska, som majoritetsspråk, skulle marginaliseras i den språkpolitiska debatten till förmån för minoritetsspråk och invandrarspråk. Detta skulle kunna leda till att de som arbetar med svensk språkvård förvisades till en mindre politiskt betydelsefull position (Josephson utifrån Salö, 2022, s. 54). På så sätt framkom behovet av lagstiftning för att säkerställa svenska språkets relevans och betydelse i den språkpolitiska arenan.

Därför kan vi betrakta 1990-talet som startpunkten för den språkpolitiska diskursen i Sverige, vilken kännetecknades av relevant lagstiftning som mötte efterfrågan, och detta diskuteras mer ingående i nästa kapitel.

4. Språkpolitiska utgångspunkter

I detta kapitel utförs en kartläggning av den svenska språkpolitiken med fokus på lagstiftning och makt över språket. Målet är att identifiera de drivkrafter som ligger bakom förändringar i språkpolitiken och att undersöka dess styrning. Genom att redövisa för språkpolitikens utveckling och styrning kommer vi att få en djupare förståelse för hur olika politiska, sociala och kulturella faktorer har påverkat svensk språkpolitik. Detta kommer att hjälpa oss att förklara varför vissa språkliga förändringar har skett och hur olika intressen har spelat in i beslutsprocessen.

4.1. Lagstiftning

Det tidigare kapitlet avslutades med konstaterandet att från 1990-talet började Sverige präglas av den språkpolitiska lagstiftningen. Genom lagar och förordningar skapas en grundläggande ram för att fastställa regler och riktlinjer som styr användningen och utvecklingen av det svenska språket i olika sammanhang. Genom att undersöka den juridiska infrastrukturen för språkvård kan vi få en förståelse för de normer och principer som styr kommunikationen inom offentlig förvaltning, näringsliv och samhället i sin helhet. I det kommande kapitlet kommer vi att granska de centrala lagarna och förordningarna som reglerar språkvården och klarspråket i Sverige och därtill kommer vi att undersöka de viktigaste lagarna och följa utvecklingen fram till införandet av Språklagen i 2009.

Förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket (1998). Efter en relativt stillsam debatt under några år, utan större spår i det offentliga samtalet, lyckades Språknämnden övertyga regeringen att ge dem i uppdrag att utarbeta ett förslag till handlingsprogram för att främja svenskan. Förslaget formulerades av ordförande Ulf Teleman och sekretariatsföreståndare Margareta Westman efter samråd med representanter från olika samhällssektorer. Språknämnden föreslog lagar och bestämmelser för att säkerställa användningen av svenska inom olika områden såsom EU, arbetsmiljö- och konsumentlagstiftning, högre utbildning och forskning, grundskola och gymnasium, samt i medierna (Josephson, 2022, s. 54).

Enligt Josephson, riktades Handlingsprogrammet tydligt mot att motverka dominansen av engelskan och att begreppet "domän" blev framträdande i handlingsprogrammet (Josephson, 2022, s. 53-54). Detta kan tolkas som ett tecken på oro för att svenska språket skulle förlora sin ställning

till engelska inom olika områden. Bland de föreslagna åtgärderna ingår även förslaget att syftet bidrar till att förstärka svenska språkets roll som en symbolisk tillgång och som ett uttryck för nationell identitet.

Handlingsprogrammet slår fast att ”enligt nämndens förslag bör svenska språkets ställning i Sverige lagfästas. Det övergripande målet bör vara att svenskan skall bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk i Sverige”, vad som utgör grundstenen för dagens språkpolitik i Sverige.

Efter handlingsprogrammet sattes en parlamentarisk utredning om svenskan igång. Utredningen bestod av både riksdagsledamöter och språkexperter, ledd av den svenska professorn Björn Melander som huvudsekreterare. Utredningen resulterade i betänkandet *Mål i mun* (SOU 2002:27) som sträckte sig över 600 sidor och utgjorde grunden för en omfattande svensk språkpolitik. Det innehöll kapitel om olika områden såsom svenska som EU-språk, svenskan inom högre utbildning och forskning, arbetsmarknaden, massmediespråk, språkteknologi och den mångspråkiga Sverige. Utredningen granskade varje område noggrant och detta sätt att analysera språkpolitiken kom att bli normbildande (Josephson, 2022, s.55).

"Mål i mun" strävade efter att säkerställa tre huvudmål:

1. Stärkande av svenskans roll som ett centralt och komplett språk.
2. Korrekt och effektiv användning av svenska inom den offentliga sektorn.
3. Bevarande av rätten till språklig mångfald, inklusive svenska, modersmål och främmande språk.

För att uppnå dessa mål föreslås bland annat en lag för att säkerställa svenskans status som huvudspråk i Sverige, med bestämmelser om att svenska ska vara det primära språket både i landet och inom den offentliga förvaltningen.

Regeringens proposition *Bästa språket* (prop. 2005/06:2) sammanfattar och kommenterar delar av *Mål i mun*. Bakgrunden till propositionen innefattade en förändrad språksituation i Sverige med ökad mångfald, inklusive fem språk som fått status som nationella minoritetsspråk och en ökande andel personer med utländsk bakgrund där svenska ofta fungerar som andraspråk. Dessutom noterades en ökande användning av engelska inom olika områden i Sverige.

Propositionen fastställde fyra huvudmål för den nationella språkpolitiken enligt regeringen:

1. Svenska språket ska vara det huvudsakliga språket i Sverige.
2. Svenskan ska vara ett komplett och bärkraftigt språk i samhället.
3. Den offentliga svenska ska vara vårdat, enkelt och begripligt utformad.
4. Alla ska ha rätt till språklig mångfald, inklusive utveckling av svenska, modersmål, nationella minoritetsspråk och möjligheten att lära sig främmande språk.

I propositionen föreslog regeringen att riksdagen skulle godkänna de nationella språkpolitiska målen som regeringen föreslog. Dessutom ansåg regeringen att en särskild lag om svenska språket inte borde genomföras.

I utredningen *Värna språken - förslag till språklag* (SOU 2008:26) utforskas möjligheten att införa en språklag med målet att skydda både det svenska språket och den språkliga mångfalden i Sverige. Denna utredning vidareutvecklar tidigare idéer i syfte att formulera en lag som kan upprätthålla och främja språklig mångfald samtidigt som det svenska språket skyddas.

Språklagen (SFS 2009:600), som efter många års utredande började gälla 2009, reglerar positionen för både svenska och andra språk i Sverige. Målet med lagen är att tydliggöra rollen för språken i det svenska samhället. Offentliga institutioner har ett specifikt ansvar för att främja och använda svenska, nationella minoritetsspråk och svenska teckenspråket. Det är en övergripande lag som fastställer principer och mål för hur språk ska användas, men den ger inte individer specifika rättigheter. Huvudsyftet är att svenska ska förbli det dominerande och gemensamma språket i Sverige. Lagen skyddar också andra språk som talas i landet och främjar de nationella minoritetsspråken och svenska teckenspråket. Offentliga institutioner förväntas använda språk på ett vårdat, enkelt och begripligt sätt. Det är värt att notera att svenska blev ett officiellt språk inom Europeiska Unionen år 1995, vilket är 14 år tidigare än det fick officiell status enligt språklagen på nationell nivå.

4.2. Makt över språket

Vem har makt över språket i Sverige? Det är uppenbart att Språklagen fungerar som en central garant för att svenska språket bevaras och utvecklas på ett korrekt och långsiktigt hållbart sätt. Emellertid kvarstår frågan om vilka aktörer som faktiskt innehar befogenhet att utöva denna

reglering och anpassa språket med hänsyn till dess kontinuerliga utveckling och ökade tillgänglighet.

Institutet för språk och folkminnen (ISOF) ger följande svar: alla och ingen. Uppenbarligen finns det ingen enskild myndighet eller aktör som har *absolut* makt över det svenska språket. Istället delas makten över språket av alla som använder det, vilket gör det till en kollektiv egendom (2021, para 1). Denna återkommande tematik implicerar en form av språklig demokrati där varje individuell språkutövning, i sin sammansatta helhet, bidrar till språkets kontinuerliga form och förändring. Olle Josephson (2013) klassificerar tre typer av språkmakt:

Språkvalsmakt. Denna typ av språkmakt skiljer sig åt mellan offentliga, kommersiella och privata sfärer. Enligt Språklagen är det obligatoriskt för svenska myndigheter att använda svenska. Å andra sidan har företag autonomi att fastställa sitt koncernspråk (Josephson, 2013, s. 121). För att säkerställa denna autonomi, formulerar företag språkpolicyer som tydligt definierar vilka språk som ska användas på arbetsplatsen och under studieprocessen, samt vilken typ av kommunikation som ska översättas respektive tolkas. I allmänhet strävar sådana språkpolicyer också efter att främja parallellspråkighet. Inom familjen innehar föräldrarna vanligtvis betydande befogenhet över vilket eller vilka språk som används, även om barn ibland väljer att använda ett annat språk än det som talas i hemmet (Institutet för språk och folkminnen, 2021, para 4).

Kommunikationsmakt innebär att individer eller grupper har förmågan att påverka och styra kommunikationsprocessen genom sina språkliga tal- och skrifthandlingar. Detta innefattar att kunna reglera samtal, byta ämne, informera, svara och andra liknande åtgärder. Denna maktstruktur innebär att olika aktörer kan ha olika rättigheter och auktoritet beroende på den specifika kontexten och de sociala normerna. Trots en övergripande trend mot en mer jämn fördelning av talarrättigheter i dagens svenska samhälle, kvarstår hierarkiska mönster i många kommunikativa situationer, vilket understryker fortsatt närvaro av kommunikationsmakt i vardagslivet (Josephson, 2013, s. 124). På en mer övergripande nivå kan kommunikationsmakten även avse den tekniska utvecklingen, som börjar spela en alltmer framträdande roll i att påverka och styra språkprocesser (Josephson, 2013, s. 122).

Normmakt syftar framförallt till ett kodifierat språk, d.v.s. det som har formaliserade normer för korrekt användning och struktur. Den primära karaktäristiken för denna makttyp i Sverige är att den är *rådgivande* och det finns ingen institution, vare sig statlig eller annan, som

skulle ha befogenhet att förbjuda, tillåta eller påtvinga. ISOF och dess avdelning Språkrådet, som tidigare nämnts, är en statlig expertmyndighet som har ansvaret för att övervaka språkets utveckling, samt för att samla in och sprida information och kunskap om språkfrågor (Institutet för språk och folkminnen, 2023, para 2-4). Catharina Nyström Höög har genomfört en sammanställning av Språkrådets primära verksamhet enligt förordningen för Institutet för språk och folkminnen (SFS 2006:888). Det framgår att den mest betydande aktiviteten är att "ge råd och upplysningar i språkfrågor", medan "att uttala sig i ärenden av språkpolitisk betydelse" och "att samla in, bevara, bearbeta och sprida material.." intar de andra respektive tredje platserna (Nyström Höög, 2010, s. 127).

En annan viktig institution är Svenska Akademien, dess syfte är enligt stadgarna att "arbeta uppå Svenska Språkets renhet, styrka och höghet" (n.d). Tillsammans dessa institutioner erbjuder vägledning och riktlinjer angående stavning, böjning, uttal, ordval och skrivsätt. Vanligtvis involverar deras verksamhet inte att föreslå nya ord eller att aktivt införliva utländska ord och uttryck i det svenska språket (Institutet för språk och folkminnen, 2022, para 2).

5. Det svenska klarspråkarbetet

Sverige har länge betraktat sig självt som en internationell föregångare när det gäller att främja ett tydligt och effektivt språkbruk inom offentliga institutioner (Josephson, 2022, s. 51). Denna självbild är starkt kopplad till landets identitet som ett modernt och demokratiskt samhälle. Andres Nord påpekar att det råder en bred konsensus om vikten av klarspråksarbete, och att det överlag inte förekommer mycket kritik mot detta arbete (citerad i Ehrenberg-Sundin & Sundin, 2015, s. 264). Genom att prioritera klarspråk strävar Sverige efter att säkerställa att myndigheternas kommunikation är lättförståelig för alla medborgare, vilket stärker medborgarnas möjlighet till delaktighet och insyn. En annan uppenbar anledning till detta är de besparade kostnaderna och ökad effektivitet när det gäller informationshantering. I detta kapitel kommer jag att utarbeta en översikt av klarspråksarbetet i Sverige samt inom Europeiska unionen. Jag kommer att granska de strategier som har implementerats och undersöka vilken effekt detta arbete har haft inom olika områden.

5.1. I Sverige

År 2020 publicerade Språkrådet en rapport som sammanfattade resultaten av en undersökning av myndigheternas arbete med klarspråk, utförd under 2019. Detta utgör den tredje svenska klarspråksrapporten från Språkrådet, med tidigare rapporter publicerade år 2009 och 2014. Denna omfattande "totalundersökning" är en del av Institutet för språk och folkminnets mandat att övervaka och bedöma användningen av klarspråk inom offentlig sektor. Rapportens syfte är att kartlägga och analysera hur väl myndigheterna tillämpar klart och begripligt språk, med målsättningen att identifiera framgångar, utmana utmaningar och föreslå förbättringsområden inom klarspråksarbete. Undersökningen omfattar en enkät med 28 frågor, varav 10 riktas endast till dem som deklarerar att de arbetar aktivt med klarspråk. Dessutom inkluderar den ungefär 60 minuters intervjuer med 13 utvalda respondenter.

Tillgängligheten av en sådan omfattande rapport och tillhörande data bekräftar den systematiska tillämpningen och utvärderingen av klarspråksarbete inom Sveriges offentliga sektor. Enligt resultaten från enkäten framgår det tydligt att en majoritet av myndigheterna (81 procent) aktivt arbetar med klarspråk och att brist på tid identifieras som den största utmaningen för

klarspråksarbetet bland de myndigheter som inte använder det. (Hansson, 2020, bilaga 1). De vanligaste åtgärderna som rapporterats innefattar utbildning av skribenter samt utveckling eller omarbetning av malltexter (fördefinierade textstrukturer) (s.12). Bland annat erbjuder rapporten statistik för ett anlita professionell hjälp i klarspråksarbetet med hälften som svarat att de har gjort det (s. 15).

Dessutom framgår det att Språkrådet spelar en viktig roll som kunskapsresurs, rådgivare och auktoritet gällande språkriktighet och lagkrav inom området, enligt samtliga intervjuade (s. 24-25). Detta även understryker den teoretiska övergången som diskuterades i föregående kapitel. Det bör dock noteras att rapporten lyfter fram att de som svarade på enkäten uttryckte en önskan om mer omfattande stöd(s. 21). Detta indikerar att det finns en efterfrågan på ytterligare resurser och stöd för klarspråksarbete från de involverade aktörerna.

För att ytterligare utveckla stödet för klarspråksarbete är det nödvändigt att beakta den vetenskapliga forskningen, vars brist länge har identifierats som en utmaning (Palicki & Nord, 2015; Ehrenberg-Sundin & Sundin, 2015; Nyström Höög, 2010). Det är uppenbart att klarspråksarbete kräver mer än bara lagstiftning och rådgivning; det behövs även en solid vetenskaplig grund, särskilt med tanke på att språket kontinuerligt utvecklas.

Diskussionen fokuserar huvudsakligen på det bidrag som språkforskningen kan ge till klarspråksarbetet och de potentiella grunderna för samarbete mellan teoretisk språkforskning och praktisk språkkonsultation. Enligt Nyström Höög (2010) reflekterar hennes redogörelse för den pågående forskningen inom klarspråksområdet den begränsade omfattningen av specifik forskning som syftar till att främja begriplighet i offentlig kommunikation. Med endast ett fåtal avhandlingar som behandlar ämnet, särskilt inom myndighetstexter, kan det konstateras att det råder brist på intresse för klarspråksfrågor inom den svenska språkforskningen. En orsak till detta fenomen är den föreslagna avsaknaden av tillräckliga teoretiska utmaningar, eftersom en väletablerad klarspråkstradition fortfarande fungerar tillfredsställande (Nyström Höög, 2010, s.125).

En tvärvetenskaplig samverkan erbjuder ett annat perspektiv på potentiellt samarbete och framhåller att relevant forskning för klarspråk ofta bedrivs utanför den traditionella vetenskapliga sfären (Nyström Höög, 2010, s.126), vilket beror på dess direkta praktiska tillämpningar. Med hänsyn till dagens accelererande globalisering och digitalisering är det oundvikligt att klarspråket närmar sig och redan är nära förknippat med forskning om e-förvaltningen och programutveckling

för att förbättra effektiviteten och tillgängligheten i digitala kommunikationsplattformar. Denna ökande samverkan mellan teoretisk språkforskning och praktisk tillämpning av klarspråk utgör en lovande riktning för framtida forskning och utveckling inom området.

Bland annat framhåller forskare behovet av att i högre grad inkludera etnografisk språkforskning och ifrågasätta den neutrala diskursen, det vill säga dra nytta av kritisk textanalys för att analysera och förstå språkbruket i olika sammanhang. Anna-Malin Karlsson, professor i svenska, identifierar en tydlig tendens inom klarspråksrörelsen att bevara majoritetens språkbruk i strävan efter neutralitet. Denna strävan kan dock paradoxalt nog leda till diskriminering, då allt fler individer i det mångfacetterade samhället inte nödvändigtvis anpassar sig till majoritetens normer (citerad i Ehrenberg-Sundin & Sundin, 2015, s. 257). Detta resonemang delar även Daniel Wojahn, som föreslår att språkvården bör inkludera information om hur olika läsargrupper kan reagera på olika språkbruk. Genom att ge avsändaren möjlighet att själv välja lämpligt språkbruk kan kommunikationen bli mer anpassad och därigenom mer effektiv och rättvis (Wojahn, 2015). Genom att införliva en sådan mer nyanserad och inkluderande strategi kan kommunikationen i det moderna samhället bli både mer rättvis och effektiv, med tanke på den ökande mångfalden i samhället.

En annan forskare som har undersökt sambandet mellan det svenska klarspråksarbetet och forskningen är Åsa Wengelin. Hon analyserar klarspråksråd med avseende på om och i vilken utsträckning de bygger på forskning. Ett av resultaten hon redovisar visar att en betydande del av den forskning som tillämpas, särskilt på ordnivå, till stor del (men inte enbart) baseras på engelskspråkig forskning. Wengelin påpekar att det finns ett tydligt behov av nyare svensk forskning om klarspråk (2015, s. 13). Detta kan analyseras ur perspektivet av det engelska språkets dominans inom den svenska forsknings- och utbildningsvärlden, vilket jag har diskuterat i kapitel 3. Även om domänförlust inte direkt anses påverka klarspråksarbetets del av språkvården, har dess inflytande ändå sträckt sig till klarspråksområdet. Denna dominans påverkar således inte bara forskningen i stort, utan även specifika områden som klarspråksarbete. Detta understryker behovet av en mer fokuserad svensk forskning för att bättre möta språkliga behov och dess särskilda särdrag.

5.2. I EU

Detta avsnitt är betydelsefullt för att belysa den bredare samhällskontexten och för att visa hur svenskan främjas även utanför Sveriges gränser. Genom att redogöra för klarspråkarbetet inom EU får vi en djupare förståelse för de utmaningar som uppstår i arbetet med att främja tydligt och begripligt språk. Denna analys blir särskilt relevant i ljuset av ett potentiellt framtida EU-medlemskap för Ukraina och de språkliga utmaningar som detta kan medföra. Dessutom formas det språkliga sammanhanget i EU-arbetet till stor del av översättningar mellan EU:s officiella språk, vilket är av stort professionellt intresse för mig som blivande översättare.

Den välkända traditionen av att använda klarspråk har stött på betydande utmaningar inom EU-översättningar. I vissa fall har översättarna till och med varit tvungna att återgå till äldre och mer komplexa formuleringar för att kunna återge originaldokumentens innehåll på ett korrekt sätt (Ekerot, 2000, citerad i Nyström Höög, 2010, s. 123). Denna svårighet ligger i att behålla både precision och tydlighet, vilket ibland kräver en avvägning där tydligheten får ge vika för noggrannheten. Detta visar hur krävande det kan vara att översätta juridiska och byråkratiska texter inom EU, där exaktheten i innehållet är av yttersta vikt. Om vi utgår från att engelska, franska och tyska är EU:s arbetsspråk och att 88,6% av originaldokumenten inom EU-kommissionen skrivs på dessa språk (Josephson 2020, s. 166), kan man argumentera för att vikten av de övriga 21 språken måste hanteras med stor omsorg i översättningsprocessen. Detta för att säkerställa att innehållet återges korrekt och begripligt på alla officiella språk.

Detta i sin tur väcker frågan om i vilken utsträckning översättningar till svenska ska utföras på ett klart och begripligt sätt utan att förlora den ursprungliga kontextens komplexitet och precision. Sara Bendergard påpekar att dessa översättningar inte är enbart "svenska texter" utan snarare "EU-texter på svenska" och konstaterar att EU-översättningar till svenska uppfyller klarspråksförväntningar i mindre utsträckning än inhemska texter och anger två anledningar till detta (2015, s. 6,11). För det första är mottagaranpassningen, vilken utgör en central del av klarspråksprinciperna, ofta otydlig eller bristfällig. För det andra betonas inom institutioner som EU vikten av stringent terminologi och konsekvent användning framför traditionellt klarspråksarbete, särskilt då texterna riktar sig till jurister och andra interna mottagare som arbetar med specifika juridiska dokument. Som en följd av detta kan slutsatsen dras att även om klarspråk är väl etablerat inom Sverige, så verkar det inte riktigt höras hemma i EU- texter.

6. Den ukrainska språkvården

I detta kapitel förklarar jag språkvårdssystemet i Ukraina, dess unika särdrag och de utmaningar det står inför. Jag kommer att belysa de historiska och sociopolitiska faktorer som har format detta system och de drivkrafter som ligger bakom dess utveckling. Genom att undersöka språkvårdens roll i att bevara ukrainskans integritet och främja språklig klarhet, kommer jag att ge en djupare förståelse för hur Ukraina hanterar språkpolitiska frågor i en tid av både inhemska och globala förändringar. Detta omfattar även de specifika strategier som används för att bekämpa språkblandning och främja flerspråkighet, samt de praktiska åtgärder som implementeras för att förbättra språkundervisningen och kommunikationen inom landet.

6.1. Det förtryckta språket

Det ukrainska språket har genom historien utsatts för betydande förtryck och marginalisering, särskilt under perioder av rysk och sovjetisk dominans. Språkförföljelsen av ukrainskan har inneburit systematiska förbud och förtryck med syftet att utrota det både i Ukraina och utanför dess gränser under styren av Polsk-litauiska samväldet, Habsburgska riket, Ryska imperiet, Kungariket Rumänien, Andra polska republiken, Sovjetunionen och den ryska militära ockupationen under första halvan av 2000-talet. Dessa förföljelser har lett till en lång historia av nationell kamp och strävan efter språkrättigheter, vilket har gjort ukrainarna särskilt känsliga för språkval och språkpolitik, vilket har eskalerat särskilt mycket efter den fullskalliga invasionen av Ryssland i Ukraina den 24 februari 2022. Men även sedan Ukraina förklarade sin självständighet den 24 augusti 1991, har språkfrågan alltid haft en hög profil i uppbyggandet av den ukrainska nationen (Azhniuk, 2017, s. 311). Känsligheten och strävan att bevara språket har också utvecklats genom så kallad *ukrainisering* (förväxla ej med den Sovjetiska Unionens politiska vägledning vid 1920-30) - implementeringen av strategier för att öka frekvensen och stödja framväxten av det ukrainska språket, samt främjandet av andra aspekter av den ukrainska kulturen inom olika sektorer av det offentliga livet, inklusive utbildning, publicering, offentlig förvaltning osv.

Ytterligare en komplikation är bristen på aktuell demografisk information på grund av den senaste officiella folkräkningen år 2001. Detta innebär att det kan vara svårt att få en detaljerad och aktuell bild av minoritetsfrågor och språkanvändning i landet. Denna brist på uppdaterad

information förväntas förvärras av flera faktorer, inklusive det pågående 10-åriga kriget med Ryssland, de omfattande migrationerna som detta har orsakat och en förändrad syn på språk bland medborgarna. Volodymyr Kulyk och Institutet för sociologi i Kyiv utförde en undersökning som rapporterade att år 2022 identifierade sig 95% av deltagarna som tillhörande den ukrainska nationaliteten, medan 58% primärt använde det ukrainska språket i sin dagliga kommunikation (2023).

En liknande och ganska omfattande rapport genomfördes av InfoSapiens och påpekar att i januari 2023 den respektive andelen har gått upp till 62% (2023, para 5). Denna observation komplicerar ytterligare den språkliga dynamiken, särskilt när det gäller ukrainare som talar ryska. Frågan som uppstår är hur man kan skydda deras språkrättigheter och vilka argument som kan användas för att motivera detta. På så sätt indikeras den befintliga snedvridningen av språksituationen i Ukraina av förhållandet mellan talare av ukrainska och ryska, vilket inte motsvarar förhållandet mellan etniska ukrainare och ryssar på dess territorium.

Denna situation ger upphov till en spänning mellan två distinkta perspektiv. Å ena sidan finns en strävan att upprätthålla den ukrainska nationella identiteten och främja det ukrainska språket som en symbol för suveränitet och nationell enhet. Å andra sidan står behovet av att respektera språkliga rättigheter för rysktalande ukrainare. Mänskliga rättigheter garanterar individers frihet att använda sitt eget språk och uttrycka sin identitet utan rädsla för diskriminering, samt värnar om språklig frihet. Ryska är emellertid också ett språk som historiskt infördes av angripare och koloniseraren, vilket väcker motvilja hos många att acceptera det. Detta komplexa dilemma kräver en nog avvägd balans mellan dessa två aspekter.

Det är svårt att enkelt dra en linje mellan förståelsen av att sådana siffror kan vara en direkt konsekvens av den långa processen av russifiering och samtidigt erkänna den allmänna mänskliga rätten att uttrycka sig på det språk man väljer. Kulyk drar slutsatsen att det finns skäl att begränsa användningen av ryska språket på de flesta samhällsområden, samtidigt som möjligheten att använda det bevaras för de personer som fortsätter att betrakta det som sitt modersmål (Kulyk, 2023, para 15). Detta understryker behovet av en nyanserad och balanserad strategi för att hantera språkfrågan i Ukraina, som tar hänsyn till både nationella identitetsfrågor och respekt för språkliga rättigheter.

Från en sådan beskrivning av språksituationen i Ukraina kan man med säkerhet konstatera att hanteringen av den ryska språket är en av de mest betydelsefulla och kontroversiella frågorna. Utöver denna primära problematik finns ytterligare en komplikation i form av integrationen av ryska språkelement i ukrainskan, ett fenomen som kallas *surzjyk*. Surzjyk representerar en blandning av ukrainska och ryska, vilket ytterligare försvårar strävan efter att upprätthålla en tydlig och ren ukrainsk språklig identitet. Detta fenomen är utbrett i många delar av Ukraina och återspeglar historiska och sociala influenser från den långa perioden av russifiering. Att hantera surzjyk innebär inte bara språkliga utmaningar utan även kulturella och identitetsmässiga sådana, eftersom det representerar en hybridform av kommunikation som många ukrainare använder i sitt dagliga liv. Detta skapar ytterligare en dimension i debatten om språkpolitik och nationell identitet, där det finns ett behov av att främja och skydda det ukrainska språket samtidigt som man erkänner och förstår den komplexa språkliga verkligheten som många medborgare lever i. Jag anser även att surzjyk är av särskilt intresse ur ett klarspråksperspektiv eftersom det påverkar språklig klarhet och kan leda till missförstånd. Som en blandning av ukrainska och ryska utmanar det språkstandardisering och speglar historiska samt sociala influenser. Därför avser jag att utveckla denna idé mer ingående i ett kommande avsnitt.

6.2. Lagstiftning

Artikel 10 i Ukrainas konstitution fastställs att ukrainska är det officiella språket i landet och att staten ska främja dess allsidiga utveckling och funktion i alla områden av det sociala livet på hela Ukrainas territorium. Samtidigt garanteras den fria utvecklingen, användningen och skyddet av ryska och andra språk som tillhör nationella minoriteter i Ukraina. Staten främjar också studiet av internationella språk. Användningen av språk i Ukraina garanteras av landets konstitution och bestäms av lag (1996).

Ett annan viktig milstolpe blir antagandet av lagen *Om att säkerställa det ukrainska språkets funktion som ett statsspråk* (ukrainska: *Про забезпечення функціонування української мови як державної*) år 2019. Lagen är mycket omfattande och omfattar en mängd aspekter av språkhantering i Ukraina, samt reglerar hur ukrainska språket ska användas i alla offentliga sammanhang i hela landet (2019, artikel 10). Trots kritiken antogs lagen, med beaktande av att övergångsbestämmelser inorporerades för att underlätta anpassningen till de nya kraven. Dessa

bestämmelser ger tid för statliga tjänstemän och andra berörda parter att implementera de nya språkliga riktlinjerna under en period av fyra år. Lagens implementering har haft en betydande inverkan på användningen av ukrainska i det offentliga livet. (Salionovych & Netetska, 2020, s. 78). Den har lett till en ökad användning av språket i statlig förvaltning, utbildning, media och kultur.

Snart efter antog Ukrainas parlament den ny språklagen, begärde Ryssland ett möte i FN:s säkerhetsråd för att diskutera Ukrainas nya språklag, men stoppades av USA och EU. Ryssland hävdade att lagen diskriminerar ryska språket medan Ukraina påstod att den behövs för att stärka landets integritet och betonar vikten av att stärka landets språkliga identitet (France 24, 2019). Dessutom var upphävandet av denna språklag i Ukraina ett av kraven för vapenvilan som Ryssland ställde under de första månaderna av den fullskaliga invasionen (Bezsmertna, 2022, s. 11).

Detta belyser hur språkvalet inte bara är en inrikespolitisk angelägenhet, utan också en del av en större geopolitisk konflikt där olika aktörer manipulerar narrativen för att främja sina egna intressen och stärka sina respektive positioner på den internationella arenan. Språkpolitik i Ukraina har således blivit en symbol för nationell identitet och suveränitet, och detta har intensifierat de redan spända relationerna mellan Ukraina och Ryssland.

Rysslands starka reaktion på den nya språklagen kan ses som ett försök att skydda den rysktalande befolkningen i Ukraina, men det kan också tolkas som en strategi för att upprätthålla sitt inflytande över grannlandet. Genom att framställa lagen som diskriminerande mot rysktalande hoppas Ryssland kunna mobilisera internationellt stöd och sätta press på Ukraina. Detta narrativ har också potential att skapa splittring inom Ukraina, där vissa regioner har en stor andel rysktalande invånare.

Å andra sidan använder Ukraina språkpolitiken för att konsolidera sin nationella identitet och minska Rysslands kulturella och politiska inflytande. Genom att stärka ukrainskans ställning som statsspråk och säkerställa dess användning i alla offentliga sammanhang, siktar Ukraina på att bygga en enhetlig nationell identitet som kan stå emot yttre påtryckningar. Detta är särskilt viktigt i en tid av konflikt och politisk osäkerhet.

Den internationella responsen på språkfrågan, inklusive USA:s och EU:s blockering av Rysslands begäran om ett möte i FN:s säkerhetsråd, visar också hur geopolitiken spelar en

avgörande roll i språkpolitiska frågor. Genom att stödja Ukraina i detta avseende, visar västvärlden sitt stöd för Ukrainas suveränitet och dess rätt att själv bestämma över sin inrikespolitik, inklusive språkpolitiken.

Vidare var upphävandet av denna språklag ett av Rysslands krav för vapenvilan under de första månaderna av den fullskaliga invasionen. Detta krav understryker hur kritisk språkfrågan är för båda parter i konflikten. För Ryssland representerar den en möjlighet att återupprätta sitt inflytande, medan den för Ukraina representerar ett hot mot dess nationella enhet och suveränitet.

Språkvalet och dess reglering har därmed blivit ett kraftfullt verktyg i den bredare strategiska kampen mellan Ukraina och Ryssland. Detta visar hur språkpolitik kan användas som ett medel för att forma politiska, kulturella och sociala landskap och hur det kan bli ett viktigt slagfält i större internationella konflikter. Genom att manipulera narrativen kring språkpolitiken, försöker båda sidor att stärka sina egna positioner och försvaga motståndarens, vilket gör att språkfrågan förblir en central och laddad fråga i den pågående konflikten.

6.3. Kodifiering

Under de senaste fem åren har den andra upplagan av *Ukrainska skrivregler* (2019, ukrainska: Український правопис) varit föremål för omfattande debatt inom den ukrainska språkvården. Denna upplaga skrevs och publicerades av två institutioner i Ukraina: Nationella kommissionen för stavningsfrågor och O. O. Potebnja-institutet för språkvetenskap vid Ukrainas nationella vetenskapsakademi. Dessutom bidrog Ukrainska språkinformationsfonden vid Ukrainas nationella vetenskapsakademi till utformningen och publiceringen av verket och är en uppdatering av den 1992-versionen. Dessa institutioner samordnade sina ansträngningar för att uppdatera och standardisera den ukrainska stavningen. Den moderna utgåvan återinför vissa särdrag från 1928 års stavning, vilka är grundade på ukrainsk ortografisk tradition och modern vetenskap. Samtidigt beaktas det språkliga bruket från senare delen av 1900-talet och början av 2000-talet, men betonar att språket förändras och att stavningen måste återspegla dess nuvarande tillstånd. Det moderna ukrainska språket är mångsidigt, med en utvecklad stilistik och vetenskaplig terminologi, samt interagerar med många världsspråk. Förändringarna gäller särskilt ord av utländskt ursprung och deras varierande återgivning på ukrainska (2019 s. 4).

De förändringar som har införts i den nya upplagan av *Ukrainska skrivregler* lyfter särskilt fram den historiska principen, vilket innebär en återgång till och förstärkning av användningen av stavningar som var vanliga före Sovjettiden. Under perioden av självständighet har återinförandet av litteratur som var förbjuden under Sovjettiden lett till en ökad variation i stavningen av vissa ord. Denna utveckling har föranlett en debatt om huruvida denna variation ska ses som en del av det ukrainska språkarvet eller om den bör betraktas som oanvändbar arkaism.

För att möta det utmanande behovet av en mer flexibel och anpassningsbar stavning har de nya skrivreglerna infört möjligheten att använda alternativa stavningar för vissa ord. Syftet med denna förändring är att både bevara den historiska kontinuiteten och underlätta anpassningen till moderna språkbruk. Genom att erbjuda dessa alternativ hoppas man kunna förena tradition med modernitet och därmed göra språket mer tillgängligt och användbart i dagens samhälle.

Trots införandet av alternativa stavningar kommer de tidigare etablerade normerna att fortsätta existera parallellt och vara tillgängliga för användning. Detta skapar dock en situation där det kan bli mer komplicerat att lära sig ukrainska på ett konsekvent sätt, vilket kan vara en utmaning för både inhemska talare och språkstudenter. Enligt Oleksandr Skopnenko, biträdande direktör vid O. O. Potebnja-institutet för språkvetenskap, är detta en medveten strategi för att balansera mellan att bevara språklig tradition och att möta de moderna kraven på språkets utveckling och anpassning (2019).

Den moderna utgåvan av skrivreglerna återinför vissa drag från 1928 års stavning, vilka är förankrade i den ukrainska ortografiska traditionen och modern språkvetenskap. Samtidigt tar skrivreglerna hänsyn till det språkliga bruket från senare delen av 1900-talet och början av 2000-talet, med betoning på att språket är dynamiskt och att stavningen bör återspegla dess nuvarande tillstånd. Det moderna ukrainska språket är mångsidigt, med en utvecklad stilistik och vetenskaplig terminologi, och det interagerar med många världsspråk (Ukrainska skrivregler, 2019, s. 4).

De förändringar som har införts lyfter fram särskilt den historiska principen, vilket innebär en förstärkning av användningen av stavningar som var vanliga före Sovjettiden. Under självständighetsperioden har det återintroducerade bruket av litteratur som var förbjuden under Sovjettiden lett till en ökad variation i stavningen av vissa ord. Denna utveckling har framkallat en debatt om huruvida denna variation utgör en del av det ukrainska språkarvet eller om den bör betraktas som oanvändbar arkaism (Skopnenko, 2019, para 5).

För att möta detta utmanande behov av en mer flexibel och anpassningsbar stavning, har de nya skrivreglerna infört möjligheten att använda alternativa stavningar för vissa ord. Syftet är att både bevara den historiska kontinuiteten och att underlätta anpassningen till moderna språkbruk. Trots detta kommer de tidigare etablerade normerna att fortsätta existera parallellt och vara tillgängliga för användning, vilket skapar en situation där det kan vara svårare att lära sig ukrainska på ett konsekvent sätt.

Och den 30 maj 2019 trädde detta dokument i kraft. Det innebär att Ukraina nu har en bindande lagstiftning som bestämmer inte bara hur det ukrainska språket ska användas, utan också hur det ska se ut. Skrivreglerna består av tre undersystem: grafik (bokstäver som representerar de mest typiska ljuden), ortografi och interpunktion världsspråk (Ukrainska skrivregler, 2019, s. 2). Denna lagstiftning, som inte bara är rekommenderande utan obligatorisk, innebär en betydande förändring i hur språkpolitiken hanteras i landet.

Genom att kodifiera dessa regler i lagstiftning strävar Ukraina efter att stärka den nationella identiteten och säkerställa en enhetlig användning av språket över hela landet. Genom denna formalisering av skrivreglerna hoppas man kunna skapa en stabil och enhetlig språklig norm som alla kan följa, vilket är särskilt viktigt för utbildning, media och officiell kommunikation.

Den nya lagstiftningen ska också ses som ett svar på tidigare politiska och kulturella åtgärder som syftade till att marginalisera det ukrainska språket till förmån för andra språk, främst ryska. Genom att betona och standardisera användningen av ukrainska strävar man efter att stärka landets kulturella och språkliga självständighet. Det är ett steg mot att bevara och utveckla det ukrainska språkarvet samtidigt som man anpassar sig till moderna språkbruk och kommunikationsbehov. Vidare innebär denna lagstiftning att det finns klara och tydliga riktlinjer för hur ukrainska ska användas i olika sammanhang, vilket underlättar för utbildningsinstitutioner, statliga organ och andra offentliga institutioner att undervisa och använda språket på ett enhetligt sätt. Detta i sin tur stärker den språkliga sammanhållningen och underlättar kommunikationen inom landet.

Sammanfattningsvis markerar införandet av den nya skrivlagen ett viktigt steg i Ukrainas strävan efter att stärka och skydda sitt språkliga arv, främja enhetlig språkanvändning och motverka de tidigare försöken att försvaga den ukrainska språkliga och kulturella identiteten.

6.4. Engelska

Det finns inga grundläggande belägg som tyder på att engelska språket på något sätt hotar det ukrainska språkets integritet. Tvärtom, strävar man efter att främja användningen av engelska på ett sätt som är ömsesidigt berikande. För närvarande har Ukraina status som kandidatland för medlemskap i Europeiska unionen, men förblir fortfarande avskilt från EU på grund av språkbarriären. Jämfört med andra europeiska länder ligger Ukraina efter när det gäller medborgarnas beredskap att kommunicera på ett främmande språk, särskilt engelska. Enligt uppgifter från 2023 års årliga undersökning EF "English Proficiency Index" som mäter engelskkunskaper i olika länder i världen, tillhör Ukraina de länder med medelhöga kunskaper i engelska och rankas på 31:a plats av 43 europeiska länder (EF, n.d.).

Det övervägs också ett lagförslag om engelskans status i Ukraina för att främja bättre integration, vilket bland annat inkluderar krav på att vissa statstjänstemän ska behärska språket, samt fördjupad undervisning i engelska inom utbildningssektorn. Det finns dock ingen omfattande vetenskaplig grund som undersöker engelskan i Ukraina; istället lyfter forskare fram snabb globalisering och engelskans spridning som huvudsakliga argument för att främja engelskan (Pavlusenko, 2024, s. 41).

7. Klarspråk i Ukraina?

I detta kapitel beskriver jag anknytningen av den ukrainska forskningen som finns till fältet av klarspråk samt möjliga vägar att implementera den.

Inom forskningen om klarspråk är det främst Anastasiia Barovska som har utvecklat och förklarat konceptet för den ukrainska vetenskapliga världen. Hon har beskrivit hur klarspråk kan tillämpas för att förbättra kommunikationen mellan myndigheter och allmänheten samt för att bygga begripliga narrativ (Barovska & Koval, 2016). Barovska har även jämfört implementeringen av konceptet på regeringsnivå i Sverige och Kanada (Barovska, 2016a) och undersökt utvecklingen av rättslingvistik i Ukraina med fokus på klarspråk (Barovska, 2016b). Förutom Barovskas arbete finns det en brist på betydande och grundläggande ukrainsk forskning relaterad till klarspråkskonceptet.

Studien av klarspråksstrategier är särskilt relevant i samband med utvecklingen av strategiska kommunikationssystem i Ukraina sedan 2015. Den ukrainska lagen "Om information" fastställer att varje person har rätt till information, vilket inkluderar möjligheten att fritt få, använda, sprida, lagra och skydda information som är nödvändig för att utöva sina rättigheter, friheter och lagliga intressen. Ett viktigt inslag i dessa system är den strategiska berättelsen, som fungerar som en makronarrativ och formar grundidén bakom hur verkligheten kognitivt konstrueras. Beroende på olika tillvägagångssätt för den strategiska berättelsen, är dess skapande och användning relaterat till processer av förklaring och förståelse, vilket syftar till att göra idéer och innebörder gemensamma (Barovska & Koval, 2016, s. 50).

I Ukraina finns endast en analytisk undersökning om klarspråk, och analyserar dess tillämpning inom juridiken. Denna undersökning identifierar två huvudsakliga synsätt på juridiskt språk i landet: ett där lagar skrivs för jurister med komplicerat juridiskt språk som inte alltid är förståeligt för allmänheten, och ett där lagar bör vara skrivna på ett begripligt språk eftersom de påverkar allas liv. För närvarande saknas grundläggande forskning inom ukrainsk rättsvetenskap och språkvetenskap om de juridiskt-lingvistiska aspekterna av lagstiftning, särskilt med avseende på språkets tillgänglighet. De få studier som finns fokuserar oftast på det första synsättet, där juridiskt språk är avsett för jurister. Även när behovet av begripligt språk nämns, läggs tonvikten på den juridiska författaren snarare än den vanlige medborgaren (Barovska, 2016b).

Det kan konstateras att Ukraina i stor utsträckning saknar utvecklade klarspråksstrategier inom informationsfältet, och detta gäller i princip alla samhällsområden. Det föreslås att implementeringen av sådana strategier kan positivt bidra till förbättringen av informationsutbytet i Ukraina, särskilt under kristider (Barovska & Koval, 2016, s. 53). Denna observation understryker vikten av att genomföra omfattande studier inom detta område för att ta fram rekommendationer om hur lagar och andra viktiga dokument kan författas på ett språk som är begripligt för alla ukrainska medborgare.

Utöver de uppenbara fördelarna med klarspråk är det avgörande att information i det nuvarande ukrainska sammanhanget förmedlas snabbt, klart och begripligt. Detta är särskilt viktigt i situationer som kräver omedelbar respons och där medborgarna snabbt och enkelt måste kunna förstå livsnödvändig information. Under pågående krig och andra akuta situationer är det essentiellt att medborgarna omedelbart kan ta till sig och agera utifrån myndigheternas meddelanden. Tydlig och begriplig kommunikation kan inte bara reducera risken för missförstånd och förvirring, utan även stärka allmänhetens förtroende för myndigheterna och deras beslut.

Följaktligen är det av största betydelse att klarspråksprinciper integreras på alla nivåer av offentlig kommunikation, från lagstiftning till offentliga meddelanden och krisinformation. Detta för att säkerställa att alla medborgare har tillgång till den information de behöver för att fatta välgrundade beslut och skydda sig själva och sina närstående. Omfattande forskning och strategisk implementering av klarspråk är således kritiska för att förbättra effektiviteten och tillförlitligheten i den offentliga kommunikationen i Ukraina.

Det framstår emellertid att språkkvaliteten i ukrainska präglas av omfattande forskning om ett koncept benämnt språkrenhet (ukrainska: чистота мовлення). Detta koncept syftar främst till att undvika tautologi och pleonasm samt surzhyk, vilket har diskuterats tidigare. Medan de två förstnämnda företeelserna är relativt självklara, anser jag att den sistnämnda kräver en förklaring för individer som inte har ukrainska som modersmål eller som inte har undersökt ämnet närmare.

Surzhyk, en blandning av ukrainska och ryska språkelement, är särskilt tydligt när det gäller lexikonet. Vanligtvis ersätter man ukrainska ord med ryska eller engelska varianter, särskilt i vardagligt tal. Varje surzhyk-talare har en unik variant som inte följer någon standardiserad ram. Det är vanligt att dialektala drag som liknar ryska och andra språk felaktigt kallas surzhyk. Surzhyk är ett icke-kodifierat talspråk som uppstod som ett resultat av långvarig och omfattande kontakt

mellan ukrainska och ryska, i form av diglossi, och vilka klassificeringsprinciper som kan vidtas diskuteras fortfarande (Tomilenko, 2014, s. 71). Surzhyk uppstår genom systematisk interferens på fonetisk, morfologisk, lexikal, och syntaktisk nivå. Det kännetecknas av en sammanblandning av former och är representerat av väldefinierade lexikala enheter. Inom språkvetenskap och utbildning ses surzhyk ofta som en "förorening" av det ukrainska språket. Därför tas praktiska åtgärder för att bekämpa dess användning. Liknande uppgifter ingår till och med i ukrainska språkexamen som elever måste klara av för att avsluta gymnasiet och komma in på universitet.

Motivationen att "rengöra" ukrainskan från ryskans påverkan drivs huvudsakligen av historiska skäl, som tidigare nämnts. Denna strävan reflekterar en önskan att återupprätta och bevara det ukrainska språkets renhet och integritet, som under lång tid har undertryckts och påtvingats av yttre krafter. Rent praktiskt uppstår detta inte som ett problem på grund av semikommunikation – förmågan att utbyta information på två språk samtidigt, likt hur en svensk kan kommunicera med en norrman, båda på sina respektive modersmål och förstå varandra. Skillnaden i den ukrainska situationen är dock den koloniala historien, snarare än att språken är närbesläktade. Detta förklaras även av det faktum att ryssar generellt förstår ukrainska betydligt sämre än ukrainare förstår ryska.

8. Jämförelseanalys

Efter noggranna undersökningar av två system anser jag att en jämförelseanalys mellan två länder avseende språkbakgrund, språkpolitik och språkplanering skulle vara mest givande. För närvarande saknar Ukraina tillräcklig djupgående forskning och praktisk bakgrund för att möjliggöra en detaljerad analys och utveckling av dess klarspråksarbete. Resultaten från denna analys kommer dock att ligga till grund för det kommande och avslutande kapitlet där jag diskuterar svenska strategier för utveckling av klarspråk som eventuellt kan appliceras i Ukraina.

Komparationen genomfördes med hjälp av Olle Josephsons elva punkter, som forskare använder för att jämföra språkpolitik i de nordiska länderna (2022, s. 275-282). Dessa punkter har anpassats för den aktuella analysen, med bibehållande av i stort sett samtliga punkter, med undantag för punkten för *Skolundervisning i immigranternas modersmål, Nationalspråk, immigranter och medborgarskap* och vissa formuleringar. Exempelvis har punkten *Nordisk språkgemenskap* anpassats till *Gemenskap* av självklara skäl, då Ukraina inte tillhör de nordiska språken och jag själv lägger en punkt till (*Språkklimat*). På så vis består min jämförelse av 10 punkter (se kapitel 2, Material och metod, för ytterligare förklaringar).

1. Förhållande till engelska

Sverige. Engelskan har en betydande närvaro och funktion i det svenska samhället och betraktas nästan som landets andraspråk (Josephson, 2022, s. 285). Inom den akademiska världen har engelska etablerat sig som det dominerande språket för forskningspublicering och internationell kommunikation. Många svenska universitet och högskolor erbjuder numera utbildningar på engelska för att attrahera internationella studenter och underlätta deltagande i globala forskningsnätverk. Denna trend har genererat diskussioner om svenskans potentiella domänförlust till förmån för engelskan och ses ibland som ett hot. Emellertid är debatten dynamisk och det bedrivs kontinuerligt omfattande forsknings- och studiearbete inom området.

För närvarande är forskarsamfundet i allmänhet enigt om att engelskans omfattande användning inte utgör något omedelbart hot mot svenska språket, förutsatt att man strävar efter flerspråkighet och tydligt specificerar hanteringen av engelska i myndigheters, institutioners och företags språkpolicyer (Salö, 2010, s. 54).

Ukraina. Ukraina har en betydligt lägre andel av befolkningen som behärskar engelska jämfört med många andra europeiska länder. Landet är fortfarande i processen att integrera engelskan i större omfattning genom statlig förvaltning och utbildning. Engelskan främjas ömsesidigt som ett avgörande verktyg för internationalisering och modernisering, särskilt i ljuset av landets status som kandidat till EU. Denna språkliga satsning syftar till att förbättra kommunikationsmöjligheterna med internationella organisationer och att underlätta Ukrainas integration i den europeiska gemenskapen.

2. Klarspråkarbete

Sverige. Det svenska klarspråksarbetet är väletablerat och implementerat på olika samhällsnivåer, och ses som en central uppgift inom informationsförmedling. Arbetet har en lång historia med över 30 års erfarenhet och är därmed betydligt utvecklat och välorganiserat. Detta har inte förändrats nämnvärt under de senaste åren eftersom klarspråkstraditionen fortsatt fungerar tillfredsställande.

Trots detta finns en intressant tendens att klarspråksarbetet i Sverige har en relativt svag vetenskaplig grund och i viss utsträckning baseras på engelsk språkforskning. Ett av de nyaste perspektiven som har framträtt är därför idén att den praktiska språkrådsgivningen bör samarbeta närmare med den akademiska forskningen.

De flesta svenska myndigheter drar stor nytta av implementeringen av klarspråksprinciperna och uttrycker dessutom en önskan om att få ännu mer omfattande stöd. Denna utveckling reflekterar en bredare strävan efter att förbättra kommunikationen med allmänheten genom att göra officiella texter mer lättillgängliga och förståeliga, vilket stärker medborgarnas delaktighet och demokratiska processer.

Ukraina. Det finns en mycket begränsad forskning och de första stegen mot någon form av språkvårdsimplementering. Dessa undersökningar hävdar att det för närvarande inte finns något klarspråksarbete i Ukraina (Barovska, 2016b). Inga strategier har heller tillämpats på någon form av informationsförmedling inom den offentliga sektorn.

Jag anser emellertid att det finns vissa rörelser i det ukrainska sammanhanget som kan kopplas till begreppet klarspråk, om man betraktar det ur ett historiskt perspektiv på ukrainska språket. Till exempel strävar man för närvarande efter att återföra ukrainska språket till dess

tidigare form genom derusifiering. Följaktligen kan man konstatera att i Ukraina strävar man efter ett "rent" språk med hänsyn till den nationella idén och identiteten som det ska återspegla.

Det är viktigt att notera att denna strävan inte enbart handlar om språklig renhet utan är starkt förknippad med den nationella identiteten och den historiska kontexten. Genom att återskapa ukrainska språkets renhet och ursprungliga form strävar man efter att stärka det nationella självbestämmandet och skapa en tydlig och enhetlig nationell kommunikationsstruktur.

3. Nationalspråkets roll i EU

Sverige. Svenska är ett officiellt språk inom Europeiska unionen. I EU-sammanhanget fungerar svenskan primärt som ett "översättningsspråk", där texter vanligtvis inte skrivs direkt på svenska utan översätts till svenska från andra språk. Sverige har också en etablerad tradition av att främja tillgänglig och begriplig information, både inom och utanför sina gränser, inklusive inom EU-sammanhanget. Ibland går dock viktig information och terminologi som används av jurister inom EU förlorad på grund av extra förenklade översättningar, vilket ibland kräver en återgång till mer tekniskt fackspråk.

Detta väckte en pågående debatt om var balansen bör ligga och vem som har rätt - om EU-texter verkligen bör anpassas för fackspecialister, eller om det är lika viktigt att göra dem tillgängliga för alla EU-medborgare så att de kan förstå budskapet.

Ukraina. Ukraina är inte medlem i Europeiska unionen, vilket innebär att ukrainska inte är ett av dess arbetspråk. Trots detta har Europeiska kommissionens översättningssystem E-Translation redan antagit ukrainska som ett av sina översättningsspråk (Språkbanken, 2022). Detta betyder att ukrainska redan spelar en begränsad roll inom EU som ett kandidatland för medlemskap.

4. Språkgemenskap

Sverige. Den nordiska språkgemenskapen utgör en väsentlig komponent inom den interkulturella dynamiken i regionen, kännetecknad av ömsesidig förståelse mellan de skandinaviska språken svenska, norska och danska. Utöver dessa ingår även finska, färöiska och isländska i den nordiska språkfamiljen, vilket ytterligare breddar den språkliga mångfalden i regionen. Totalt finns det sex

språk i Norden som är både fullständiga och samhällsbärande: danska, finska, färöiska, isländska samt norska (i formerna bokmål och nynorska) och svenska. Denna språkgemenskap bidrar till att etablera en "nordisk profil" i internationella sammanhang (Josephson, 2022, s. 286).

Ukraina. I Ukraina tillhör inte någon specifik språklig grupp som delar språkpolitiska mål och har ömsesidig förståelse, med undantag för ryska. Det finns en önskan att minska beroendet av ryskan och avsluta den språkgemenskap som har funnits. Rent praktiskt finns det en viss nivå av kommunikation mellan de två språken, men språkpolitiskt sett rör sig utvecklingen i motsatt riktning.

5. Språkvårdsmyndighet

Sverige. I Sverige är Språkrådet den myndighet som ansvarar för språkvård och språkriktighet i svenska språket. Det är en institution under Institutet för språk och folkminnen (tidigare Svenska språknämnden), vars främsta uppgift är att erbjuda rådgivning och vägledning om hur svenska språket bör användas i olika sammanhang, både muntligt och skriftligt. Språkrådet publicerar också språkråd och språkvårdsinformation för att stödja användningen av korrekt svenska samt främja minoritetsspråk och teckenspråk. Det är viktigt att poängtera att Språkrådet har enbart rådgivande befogenhet och inte kan förbjuda, tillåta eller påtvinga något språkligt beslut i Sverige.

Svenska Akademien å andra sidan är en helt fristående organisation jämfört med det statligt finansierade Språkrådet. Svenska Akademien är främst känd för att utdela Nobelpriset i litteratur men har också en roll i att bevara och främja svenska språket genom att ge ut ordlistor, regelsamlingar och liknande. Denna självständiga roll innebär att Sverige har två olika institutioner med fokus på språkvård och språkfrågor. (Josephson, 2022, s. 287).

Ukraina. Den nationella kommissionen för standarder för statsspråket (ukrainska: Національна комісія зі стандартів державної мови, bildat 2019) är en central verkställande myndighet med särskild status i Ukraina, vars verksamhet koordineras av Ukrainas regering genom utbildnings- och vetenskapsministern.

Kommissionen utvecklar och godkänner standarder för ukrainska språket som statsspråk, inklusive stavning, ukrainsk terminologi (t.ex. juridisk och medicinsk), samt transkriptions- och translitterationsstandarder. Den utarbetar också och godkänner klassificeringen av

språkkunskapsnivåer för statsspråket, fastställer kraven för språkkunskapsnivåer för att få ukrainskt medborgarskap och fastställer förfarandet för språkkunskapsexamina och utfärdande av statliga språkcertifikat.

Kommissionen kan enligt lag delegera ansvaret för att genomföra språkkunskapsexamina och utvärdera resultaten av dessa till särskilt auktoriserade institutioner. Den organiserar och genomför även språkkunskapsexamina, utfärdar statliga språkcertifikat, förvaltar registret över statliga språkcertifikat och ansvarar för andra uppgifter relaterade till att säkerställa att ukrainska fungerar som statsspråk. Dessa befogenheter fastställs enligt Ukrainas lag "Om att säkerställa det ukrainska språkets funktion som ett statsspråk" samt relevanta beslut från Ukrainas regering (2024).

6. Normkälla för skriftspråket

Sverige. SAOL står för "Svenska Akademiens ordlista" och är en normgivande ordlista över det svenska språket. Den utges av Svenska Akademien och innehåller stavning, böjning, och ibland korta förklaringar av ord. Regeringskansliet har också tagit fram *Svarta listan* (2011:11) som innehåller ord och fraser som anses onödigt krångliga och svåra att förstå. Syftet med Svarta listan är att främja klarspråk genom att föreslå modernare och mer lättförståeliga formuleringar. Det har utgivits 4 upplagor sen 1988 (!). Intressant är att den sista upplagan kom ut år 2011 och för bara ett par korrekturen från det föregående från år 2004. Detta vidare bevisar hur tillfredsställande är klarspråkstraditionen i Sverige.

Språkrådet utger även skrivregelssamlingar *Myndigheternas skrivregler* och *Svenska skrivregler* som uppdateras ständigt och innehåller kapitel om klarspråk. Enligt språklagen fastställs myndigheternas ansvar för sin språkanvändning, och Språkrådet har i uppgift att ge stöd i denna fråga. Detta innefattar bland annat att tillhandahålla gemensamma skrivregler för den offentliga förvaltningen (2014, s. 8).

Ukraina. *Ukrainska skrivregler* (2019, ukrainska: Український правопис) utgör en central skrivregelssamling, som ersätter dess föregångare från 1992, och är för närvarande under implementeringens övergångsfas. Under denna fas fattar varje institution självständigt beslut om användningen av den nya utgåvan. Efter övergångsfasens slut förväntas alla följa de nya

skrivreglerna. Förändringarna motiveras huvudsakligen av nödvändigheten att återgå till det pre-sovjetiska språket, vilket återspeglar en önskan att stärka den ukrainska identiteten och språkets autonomi.

7. Normeringsideologi och kodifieringsprinciper

Sverige. Ett funktionellt kriterium är starkast i Sverige. Det framträder tydligt genom lagstiftning, språkvårdsorganisationernas arbete och strävar efter informationstillgänglighet inom myndigheterna att språket är i första hand ett verktyg att förmedla information och ska vara klar, enkelt och begripligt. Denna ”tillgänglighetsideologi” understryker att språket ska vara lättillgängligt och förståeligt för alla medborgare, vilket reflekterar en djupgående strävan efter att göra kommunikationen så effektiv och inkluderande som möjligt i samhället.

Ukraina. Ukraina har tydligt en motsatt ideologi som främst fokuserar på språket som en kod för nationell identitet, bevarande av kulturarvet och förstärkning av nationell sammanhållning. Detta blir särskilt framträdande genom statens satsningar på att revitalisera och främja det ukrainska språket, särskilt med tanke på dess historiska marginalisering. Språkpolitiken i Ukraina är inriktad på att återinföra och standardisera de tidigare språkliga normer, vilket reflekterar en stark vilja att återknyta till landets kulturella rötter och historiska traditioner.

8. Språklagar

Sverige. Den svenska språklagen, som trädde i kraft den 1 juli 2009, utgör en väsentlig del av Sveriges språkpolitik med syftet att värna om det svenska språket, stärka dess status och främja mångspråkighet. Lagen fastslår att svenska är *huvudspråket* i Sverige, vilket innebär att det ska kunna användas i alla samhällssektorer som det gemensamma språket. Offentliga myndigheter har ett särskilt ansvar att använda ett vårdat, enkelt och begripligt språk för att garantera tillgänglig kommunikation för alla medborgare.

Lagen erkänner också de nationella minoritetsspråken samt det svenska teckenspråket. Medlemmar av nationella minoriteter har rätt att använda sina språk i kontakter med myndigheter inom specifika geografiska områden. Lagen betonar betydelsen av att främja och bevara dessa

minoritetsspråk och det svenska teckenspråket, samt uppmuntrar till lärande och användning av främmande språk för att främja internationell förståelse.

Språkrådet, en del av Institutet för språk och folkminnen, har i uppdrag att övervaka och främja lagens tillämpning, vilket inkluderar att ge råd om språkbruk samt bedriva forskning och sprida kunskap om språksituationen i Sverige. Utbildningssystemet har en nyckelroll i att undervisa i svenska och stödja elever med annat modersmål, för att uppnå tvåspråkighet.

Ukraina. Artikel 10 i Ukrainas konstitution slår fast att ukrainska är landets *officiella* språk. Staten har ansvaret att främja dess utveckling och användning inom alla samhällsområden över hela Ukraina. Samtidigt garanterar konstitutionen skydd och fri användning av ryska och andra språk som tillhör nationella minoriteter, och uppmuntrar dessutom studier av internationella språk.

Lagen ”Om att säkerställa det ukrainska språkets funktion som statspråk” år 2019 behandlar språkhantering i Ukraina. Den fastställer hur ukrainska ska användas i offentliga sammanhang över hela landet. Lagens införande har haft en stor inverkan på användningen av ukrainska i offentliga livet och har lett till ökad användning inom statlig förvaltning, utbildning, media och kultur.

9. Officiella minoritetsspråk

Sverige. Sverige har ratificerat Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Genom denna ratificering erkänner Sverige fem nationella minoritetsspråk: finska, meänkieli, samiska, romani chib och jiddisch. Av dessa är tre territoriella.

Ratificeringen av dessa konventioner representerar Sveriges formella erkännande av språkens fundamentala roll i att forma kulturell identitet och utgör en strategisk åtgärd för att garantera deras fortlevnad för framtida generationer. Detta åtagande att skydda och främja minoritetsspråk utgör en integrerad och fundamental aspekt av Sveriges omfattande policy för att främja kulturell diversitet och social inkludering.

Ukraina. Ukraina har också ratificerat konventionen. Ukraina specificerar inte språken vid namn, utan ratificerar istället på uppdrag av "språken för följande etniska minoriteter i Ukraina" (vitryska,

bulgariska, gagauziska, grekiska, judiska, krimtatariska, moldaviska, tyska, polska, ryska, rumänska, slovakiska och ungerska). Etableringen av det ukrainska språket som det officiella språket, dess utveckling och funktion i alla samhällslivets sfärer på hela Ukrainas territorium får inte tolkas som att det förhindrar eller hotar bevarandet eller utvecklingen (2005).

10. Språkklimat

Sverige. I Sverige präglas det språkliga klimatet av en gynnsam miljö för både det svenska huvudspråket och minoritetsspråk. Landet har en etablerad tradition av att främja språklig mångfald genom lagstiftning och aktivt praktiskt arbete. Det finns omfattande resurser tillgängliga för att bevara och utveckla minoritetsspråk, inklusive utbildningsmaterial, litteratur och media på olika språk. Denna strategi syftar inte bara till att skydda språklig mångfald utan också att främja språklig integration och deltagande i samhället, vilket är centralt för Sveriges språkpolitik.

Ukraina. Ukraina blev nyligen ett självständigt land och befinner sig fortfarande i en fas av intensiv utveckling av sin språkpolitik. Det laddade språkklimatet återspeglar den komplexa politiska situationen med tanke på Rysslands krig i Ukraina. Denna situation har förstärkt en redan nationalistisk språkhållning och resulterat i en mer extensiv användning av åtgärder för att bevara och främja det ukrainska språket.

9. Diskussion och slutsatser

Ur analysen framgår det tydligt att Sverige och Ukraina har påtagliga skillnader mellan respektive språkpolitiska system, vilket tar sitt ursprung ur historiska och samtida politiska diskurser. Man kan även anse att de två länderna befinner sig i princip polara ställningar – svenskan har inte genomgått tvång eller förnedring, utan har istället haft betydande utvecklingsmöjligheter och även har lett till att andra inhemska språk nu bör bevaras under sitt minoritetsspråkstatus. De fruktbara omständigheterna har även lett till att svenska språkvården har utvecklats i den ”funktionella” riktningen där man strävar efter tillgänglig och begriplig budskapsförmedling, vilket hör hemma med den demokratiska samhällsmodellen som Sverige förespråkar.

I Ukraina är demokratiska värden också av stor vikt, men landets språkpolitik verkar ha utvecklats mer i en ideellt-nationell inriktning. Det mesta av det språkpolitiska fokuset riktas mot ukrainska språket, vilket betonas som en central del av kulturarvet och framför allt den ukrainska identiteten. Man strävar efter att bibehålla *det ukrainska*.

Klarspråkiga attityder återstår bristfälliga eller till och med frånvarande i dagens Ukraina. Det finns dock vissa språkvårdande åtgärder som liknar klarspråk, fastän målet är mer att "rengöra" språket från det koloniala inflytandet än att göra det begripligt. Kulturarv över funktionalism. Medan uppmärksamheten ligger på den ideologiska vikten av att bevara det ukrainska språket, anser jag att införandet av den svenska påfunden kan vara positivt och bidra till flera aspekter.

I första hand är det avgörande att effektivt förmedla information under krigs- och krisperioder. Komplicerade formuleringar kan få negativa konsekvenser, vilket gör det extra fördelaktigt att överföra budskapet noggrant och tydligt.

Sedan, skapandet av tydliga och inkluderande språkpolicyer vid ukrainska myndigheter, företag och lärosäten samt språkkurser med hjälp av till exempel handböcker eller träningar, kan ytterligare bidra till språkets främjande. Det skulle göra det enklare för allmänheten att navigera och förbättra sin språkfärdighet.

Slutligen kan det vara fördelaktigt för språkfrämjandet utanför Ukrainas gränser att ha tydliga vägledningar för utländska individer som vill behärska språket. Det är särskilt viktigt för att tydligt visa världen hur kriget ser ut från ett inre perspektiv och för att ytterligare främja Ukrainas steg mot EU-anslutning.

Framtida akademiska undersökningar kan ägna sig åt en fördjupad analys av hur implementeringen av klarspråksstrategier i Ukraina potentiellt kan optimera kommunikationen under extraordinära krissituationer. Dessutom kan sådana studier belysa hur framtagandet av explicita riktlinjer kan främja en förbättrad språklig förståelse bland både inhemska medborgare och utländska individer. Därigenom bidrar denna uppsats till Thomas Roséns forskning (2023) genom att ge insikt i hur krig påverkar språklig dynamik och genom att identifiera potentiella strategier för att förbättra språklig kommunikation och förståelse i Ukraina och andra liknande kontexter.

Litteratur

- Azhniuk, B. (2017). Ukrainian Language Legislation and the National Crisis. *Harvard Ukrainian Studies*, 35(1/4), 311–329. <http://www.jstor.org/stable/44983546>
- Barovska, A. (2016a). Впровадження концепції «зрозуміла мова» в діяльності органів влади: досвід Швеції та Канади [The «plain language» concept implementation at the level of government: Sweden and Canada experience]. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, (6), 112-122.
- Barovska, A. (2016b). «Зрозуміла мова» як основа підготовки нормативно-правових актів: наукова думка та практика в Україні ["Klarspråk" som grund för utveckling av normativa och lagliga dokument: vetenskapliga åsikter och praktik i Ukraina]. *Шоста щорічна міжнародна конференція «Парламентські читання»*, 141.
- Barovska, A., & Koval, I. (2016). Зрозуміла мова/Plain language як умова реалізації комунікації влада–громадськість та побудови нарративів [«Plain language» as the condition of communication power – public and construction narrative]. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*, (4), 49-54.
- Bendegard, S. (2015). Klarspråksarbetes villkor i samband med eus rättsaktsöversättning. *Sakprosa*, 7(2), 13. <https://doi.org/10.5617/sakprosa.981>
- Bezsmertna, N. (2022). The functioning of the Ukrainian language in the conditions of full-scale aggression by Russia against Ukraine. *Almanac of Ukrainian Studies*, (30), 8–16. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.1>
- Ehrenberg-Sundin, B., & Sundin, M. (2015). *Krångelspråk Blir Klarspråk: Från 1970-tal till 2010-tal*. Norstedts.
- Europarådet. (1992). *Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk*. Tillgänglig: <https://rm.coe.int/16806d3617> [hämtad 29.05.2024]
- Hansson, K. (2020). (rep.). "Det finns ett sug efter klarspråk" En studie om bättre stöd till klarspråk i offentlig verksamhet. Institutet för språk och folkminnen.
- Hjertén Soltancharkari, A., Johansson, P., & Spetz, J. (2023). Språklagen i praktiken: En vägledning från Språkrådet. Institutet för språk och folkminnen. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sprakochfolkminnen:diva-2594> [hämtad 2024-05-11]
- Institutet för språk och folkminnen (2021, 31 maj). *Vem bestämmer över svenskan?* <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-svenska-spraket/vem-bestammer-over-svenskan> [hämtad 2024-05-11]

- Institutet för språk och folkminnen. (2022, 30 november). *Vem bestämmer över språket?* <https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/vanliga-fragor-och-svar/fragor-och-svar/vem-bestammer-over-spraket> [hämtad 2024-05-11]
- Institutet för språk och folkminnen. (2023, 7 februari). *Om myndigheten.* <https://www.isof.se/vart-uppdrag/om-myndigheten> [hämtad 2024-05-11]
- Josephson, O. (2013). *Ju: Ifrågasatta självklarheter om svenskan, engelskan och alla andra språk i Sverige.* Studentlitteratur.
- Josephson, O. (2022). *Språkpolitik.* Morfem.
- Kulyk, V. (2023, 13 januari). Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. [Språk och identitet i Ukraina vid slutet av 2022] *Збруч.* [hämtad 20-05-2024] <https://zbruc.eu/node/114247>
- Nationella Språkbanken stöttar Ukraina Genom Att Donera språkdata.* Nationella språkbanken. (2022, mars 16). <https://sprakbanken.se/aktuellt/nyheter/2022-03-16-nationella-sprakbanken-stottar-ukraina-genom-att-donera-sprakdata> [hämtad 20-05-2024]
- Nyström Höög, C. (2010). Kursändring i klarspråkarbetet? Om myndighetsspråkvård och språkforskning. *Språkvård Och Språkpolitik. Svenska Språknämndens Forskningskonferens i Saltsjöbaden 2008.*
- Palicki, L. L., & Nord, A. (2015). Från demokratisk rättighet till tips och småknep i skrivandet Några nedslag i det svenska klarspråksarbetet. *Sakprosa*, 7(2), 17. <https://doi.org/10.5617/sakprosa.938>
- Pavlusenko, O. V. (2024). Проблеми та перспективи реалізації проекту Закону № 9432 «Про застосування англійської мови в Україні» [Problem och perspektiv för genomförandet av lagförslag nr 9432 «Om användning av engelska språket i Ukraina»]. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*, (2), 38 51. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212373>
- Regeringskansliet (2011). Svarta listan - ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk. <http://www.regeringen.se/rapporter/2011/10/pm-20111>
- Reservations and Declarations for Treaty No.148 - European Charter for Regional or Minority Languages (ETS No. 148).* Treaty Office. (2005, september 19). <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=declarations-by-treaty&numSte=148&codeNature=10&codePays=U> [hämtad 23-05-2024]
- Rosén, T. (n.d.). *Klarspråk i Ukraina: Vad Krig gör med offentlig kommunikation.* Göteborgs universitet. <https://www.gu.se/forskning/klarsprak-i-ukraina-vad-krig-gor-med-offentlig-kommunikation> [hämtad 29.05.2024]

- Salionovych, L., & Netetska, T. (2020). Status för det ukrainska språket som ett statsspråk under självständighetstider: den socio-kulturella aspekten [Статус української мови як державної в добу незалежності: соціокультурний аспект]. *Humanities science current issues*, 3(30), 76–82. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/30.212373>
- Salö, L. (2010). Engelska eller svenska? En kartläggning av språksituationen inom högre utbildning och forskning. *Rapporter från Språkrådet, 1*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen. Tillgänglig: <https://www.isof.se/lar-dig-mer/publikationer/publikationer/2010-01-01-engelska-eller-svenska-en-kartlaggning-av-spraksituationen-inom-hogre-utbildning-och-forskning>
- SFS 2009:600 Språklag. Stockholm: Kulturdepartamentet.
- Skorpenko, O. (2019, juni 10). Мовознавці Академії – про нову редакцію Українського правопису [Språkvetare vid akademien om den nya redaktionen av Ukrainska skrivregler]. <https://web.archive.org/web/20200926005559/http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=5131> [hämtad 21-05-2024]
- Språkrådet. (2014). *Myndigheternas skrivregler* (8:e upplagan). Norstedts juridik/Fritze.
- Svenska Akademien. (n.d.). *Om Svenska Akademien*. <https://svenska.se/om/om-akademien> [hämtad 2024-05-11]
- Teleman, U. (2015). *Tradis och funkis: Svensk språkvård och språkpolitik efter 1800*. Studentlitteratur.
- Tomilenko, L. M. (2014). Суржик як об'єкт наукових досліджень і дискусій [Surzhyk som ett objekt för vetenskapliga studier och diskussioner]. *Мовознавство*, 4, 69-81.
- UN Security Council rejects Russian bid to hold Ukraine meeting*. France 24. (2019, maj 20). <https://www.france24.com/en/20190520-un-security-council-rejects-russian-bid-to-ukraine-meeting> [hämtad 20-05-2024]
- Verchovna Rada Ukrainy. (1996). Конституція України [Konstitution av Ukraina]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [hämtad 20-05-2024]
- Verchovna Rada Ukrainy. (2019) Про забезпечення функціонування української мови як державної. [Om att säkerställa det ukrainska språkets funktion som ett statsspråk] <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [hämtad 20-05-2024]
- Volosevych, I. (2023, February 23). *Зміни в українському суспільстві за рік повномасштабної війни* [Förändringar i det ukrainska samhället under ett år av fullskaligt krig]. Info Sapiens. [hämtad 20-05-2024] <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=259>

Wengelin, Å. (2015). Mot en evidensbaserad språkvård? En kritisk granskning av Några Svenska Klarspråksråd I Ljuset av forskning om läsbarhet och språkbearbetning. *Sakprosa*, 7(2), 17. <https://doi.org/10.5617/sakprosa.983>

Wojahn, Daniel (2015), *Språkaktivism. Diskussioner om feministiska språkförändringar I Sverige från 1960-talet till 2015*, doktorsavhandling, Uppsala universitet

Ukraine: EF English proficiency index: EF Global Site (English). EF Education First. (n.d.). <https://www.ef.com/wwen/epi/regions/europe/ukraine/> [hämtad 20-05-2024]

Національна комісія зі стандартів державної мови [Den nationella kommissionen för standarder för statsspråket]. (2024). Головна. (n.d.). <https://mova.gov.ua/> [hämtad 22-05-2024]

Національна комісія з питань правопису. (2019). *Український правопис [Ukrainska skrivregler]*. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України; Український мовно-інформаційний фонд НАН України. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf>

Resumé (ukrainska)

Поняття *проста мова* включає використання структурованої, ясної і зрозумілої мови, адаптованої до потреб аудиторії. Це відображено в одинадцятій статті шведського мовного закону, де зазначено, що мова в публічній сфері має бути зрозумілою, коректною і простою. Використання стратегій простої мови може сприяти демократії, доступності та ефективності. Чітке і зрозуміле спілкування є інклюзивним, підвищує активність у суспільних питаннях та заощаджує час і ресурси через ефективнішу комунікацію.

Українська держава завжди чутливо ставилася до мовного питання. Довга історія переслідувань та заборон української мови, зокрема під час перебування України під владою різних імперій, сприяла посиленому почуттю національної ідентичності українців. Мова для України є не лише засобом комунікації, але й важливим національним атрибутом, кодом національної ідентичності та культурним спадком. Збереження і розвиток української мови розглядається як невід'ємна частина національної безпеки та суверенітету.

У шведському контексті мова переважно розглядається як інструмент передачі інформації. Швеція докладас значних зусиль для того, щоб мова була чіткою, зрозумілою та доступною для всіх громадян. Це сприяє більш ефективній комунікації, що важливо для забезпечення прозорості, відкритості та залученості громадян у державні справи.

Ці дві полярності – різні історичні умови розвитку мов і, як наслідок, різний сучасний стан мовних справ – становлять підґрунтя для порівняльного аналізу. З одного боку, ми бачимо Україну, де мова є центральним елементом національної ідентичності та символом боротьби за незалежність. З іншого боку, Швеція демонструє приклад прагматичного підходу до мови як засобу ефективної комунікації. Таким чином, порівняльний аналіз шведського та українського підходів до мовного планування та використання простої мови може надати цінні інсайти та рекомендації для розробки ефективних стратегій, що сприятимуть зміцненню демократичних процесів та доступності інформації в Україні.

Мета цієї роботи полягає, з одного боку, у здійсненні викладу історії мовного планування та простої мови в Швеції, а також у висвітленні її найважливіших аспектів, а з іншого боку, у проведенні порівняльного аналізу шведських і українських мовних ідеологій. Очікується, що результати також сприятимуть альтернативному погляду на стратегії

вивчення шведської мови для осіб з України, що, в свою чергу, може внести нову перспективу як для цієї конкретної цільової групи, так і для ширшого контексту. Для досягнення цих цілей я формулюю такі дослідницькі питання, спрямовані на зібраний дослідницький матеріал:

- Які принципи та керівні положення лежать в основі мовного планування та роботи з простою мовою в Швеції, і як вони розвивалися з часом?
- Які відмінності можна виявити між мовними стратегіями, що використовуються в українському та шведському контекстах?

Для порівняльного аналізу використано одинадцять пунктів з роботи Олле Йосефсона "Мовна політика" (2022), що досліджує мовну політику країн Північної Європи. Було виключено дві глави, що не є актуальними для аналізу через низький рівень імміграції в Україні, та змінено формулювання одного пункту для українського контексту. Також був доданий новий пункт, "Мовний клімат", у зв'язку з відмінностями між країнами у цьому відношенні. Загалом, порівняльний аналіз включає десять пунктів. Нижче перелічено ці пункти та надано зміст порівнянь.

1. Ставлення до англійської мови

Швеція. Англійська має значну присутність і функції в шведському суспільстві і майже розглядається як друга мова країни. У академічному світі англійська встановилася як домінуюча мова наукових публікацій і міжнародного спілкування. Багато шведських університетів і коледжів надають навчання англійською мовою, щоб привернути міжнародних студентів і забезпечити доступ до глобальних дослідницьких мереж. Дискусії про потенційну втрату домінуючого становища шведської мови на користь англійської існують, але наукове співтовариство вважає, що це не становить негайної загрози для шведської мови, за умови сприяння багатомовності і чіткої специфікації використання англійської мови у мовних документах органів влади, установ та підприємств.

Україна. Україна має значно менший відсоток населення, яке володіє англійською мовою порівняно з багатьма іншими європейськими країнами. Однак країна активно інтегрує англійську мову у державне управління та освіту. Англійська мова вбачається важливим

інструментом для міжнародного співробітництва та модернізації, особливо з огляду на кандидатуру України на вступ до ЄС. Цей курс спрямований на покращення комунікації з міжнародними організаціями та сприяння інтеграції України в європейське співтовариство..

2. Проста мова

Швеція. Шведська ініціатива простої мови є добре розвиненою на різних рівнях суспільства і є ключовим завданням у сфері інформаційної діяльності. Її історія триває понад 30 років і є добре організованою та структурованою. Останні роки не принесли значних змін, оскільки сталі норми продовжують задовольняти потреби користувачів. Незважаючи на це, існує тенденція до браку наукового підґрунтя для концепту, і він частково базується на англомовних дослідженнях. Однак наразі висувається ідея, що практичні настановчі органи повинні більше співпрацювати з академічним середовищем. Більшість шведських установ користуються принципами простої мови і висловлюють бажання отримати ще більшу підтримку у цьому питанні. Цей розвиток відображає загальну тенденцію до поліпшення комунікації з громадськістю, роблячи офіційні тексти більш доступними та зрозумілими, що посилює громадську активність.

Україна. Дослідження показують, що в Україні наразі майже відсутня концепція простої мови. Немає жодних стратегій, застосованих у сфері публічної інформації. Тим не менш, в українському контексті існують практики, які можна пов'язати із концепцією простої мови, особливо з історичної перспективи становлення української мови. Наприклад, прагнення відновити українську мову до її більш автентичної форми шляхом дерусифікації. Таким чином, в Україні прагнуть до "чистої" мови, що відображає національну ідею та ідентичність і прагнення зміцнити національну самовизначеність та створити чітку та однорідну національну комунікаційну структуру, однак питання доступності не вбачається актуальним.

3. Роль національної мови в ЄС

Швеція. Шведська є однією з офіційних мов Європейського союзу. У контексті ЄС шведська функціонує переважно як "мова перекладу", де тексти зазвичай не написані

безпосередньо шведською мовою, а перекладаються з інших мов на шведську. У Швеції також встановлено традицію сприяння доступної і зрозумілої інформації як всередині країни, так і за її межами. Проте іноді важлива інформація та термінологія, що використовується юристами в ЄС, може бути втрачена через занадто спрощені переклади, що іноді вимагає повернення до більш технічної фахової мови. Це спричинило тривалі дебати про те, де повинен бути баланс і хто правий - чи дійсно є необхідним адаптувати тексти ЄС для фахівців, чи ж так само важливо зробити їх доступними для всіх громадян ЄС, щоб вони могли зрозуміти їх зміст.

Україна. Україна не є членом Європейського союзу, що означає, що українська не є однією з його робочих мов. Незважаючи на це, система перекладу Європейської комісії E-Translation вже прийняла українську як одну з своїх мов перекладу. Це означає, що українська вже грає обмежену роль в ЄС як країна-кандидат для членства.

4. Мовна спільнота

Швеція. Північноєвропейська мовна спільнота є важливою складовою міжкультурної динаміки регіону, яка характеризується взаєморозумінням між скандинавськими мовами: шведською, норвезькою і данською. Крім цих мов, до північноєвропейської групи традиційно входять також фінська, фарерська і ісландська, що додатково розширює мовне різноманіття в регіоні. Всього в Північній Європі існує шість повноцінних мов, які є основними в суспільстві: данська, фінська, фарерська, ісландська, а також норвезька (букмол і нюнорск) і шведська. Ця мовна спільнота сприяє формуванню "північного профілю" в міжнародних контекстах.

Україна. Україна не належить до жодної конкретної мовної спільноти, яка водночас розділяла б спільні мовнополітичні цілі та мала б взаєморозуміння. Існує прагнення зменшити залежність від російської мови і припинити існуючі мовні зв'язки. Практично, дві мови співіснують та дають мовцям української та російської комунікувати одне з одним, але мовнополітично розвиток відбувається у протилежному напрямку.

5. Державні інституції з питань мови

Швеція. У Швеції ця відповідальність покладена на Мовну раду (шведська: *Språkrådet*), яка відповідає за мовне планування і правильність використання шведської мови. Це установа, що належить до Інституту мови та народної пам'яті (шведська: *Institutet för språk och folkminne*), головним завданням якої є надання консультацій і рекомендацій щодо того, як використовувати шведську мову у різних контекстах, як усно, так і письмово. Мовна рада також публікує рекомендації та інформацію з мовного планування для підтримки використання коректної шведської мови, а також сприяє мовам меншин та жестовій мові. Важливо зауважити, що Мовна рада має виключно консультативні повноваження і не може забороняти, дозволяти або нав'язувати будь-яке мовне рішення в Швеції. Шведська академія (шведська: *Svenska Akademi*) є абсолютно незалежною організацією порівняно з державно фінансованою Мовною радою. Шведська академія відома, головним чином, врученням Нобелівської премії з літератури, а також зберігає та сприяє розвитку шведської мови через видання словників, збірок правил та інше. Таким чином, в Швеції існують два різних центри з фокусом на мовні питання.

Україна. Національна комісія зі стандартів державної мови є центральним виконавчим органом з особливим статусом в Україні, діяльність якого координується урядом через Міністерство освіти і науки. Комісія розробляє та затверджує стандарти для української мови як державної, включаючи правила написання, термінологію, а також стандарти транскрипції та транслітерації. Вона також розробляє та затверджує класифікацію рівнів володіння мовою, встановлює мовні вимоги до отримання громадянства України, а також встановлює процедуру проведення мовних іспитів і видачі державних мовних сертифікатів.

6. Нормативне джерело для письмової мови

Швеція. SAOL (Словник Шведської академії, *Svenska Akademiens ordlista*) є нормативним словником шведської мови, який видається Шведською академією. Він містить правила написання, схему відмінювання та іноді короткі пояснення слів. Також уряд Швеції розробив «Чорний список» (шведська: *Svartlistan*), що містить слова та фрази, які

вважаються занадто складними і важко зрозумілими. Мета списку полягає в сприянні простій мові, пропонуючи більш сучасні та зрозумілі формулювання. З 1988 року було видано 4 видання Чорного списку, а останнє з них вийшло в 2011 році з незначними виправленнями порівняно з попереднім з 2004 року. Це ще раз підтверджує успішність традиції простої мови в Швеції. Мовна рада також видає "Правила письма для державних органів" та "Шведські правила письма" (*Myndigheternas skrivregler, Svenska skrivregler*), які постійно оновлюються і включають розділи про просту мову. Згідно з мовним законом, органи влади несуть встановлену відповідальність за використання мови та її планування на робочому місці, а Мовна рада має завдання надавати підтримку у цій справі, зокрема, випускаючи подібні матеріали.

Україна. Український правопис (2019) є збіркою головних правил написання, які замінюють попередній варіант від 1992 року, і наразі перебувають у фазі перехідного періоду імплементації. Протягом цього періоду кожна установа самостійно приймає рішення про використання нового видання. Після завершення перехідної фази очікується, що всі дотримуватимуться нових правил написання. Зміни мотивуються, в основному, необхідністю повернення до «дорадянської» мови, що відображає бажання зміцнити українську ідентичність та автономію мови.

7. Ідеологія нормування та принципи кодифікації

Швеція. У Швеції домінує функціональний критерій. Це чітко виявляється через законодавство, роботу мовних організацій та прагнення до доступності інформації в установах, де мова в першу чергу є інструментом для передачі інформації і повинна бути зрозумілою, простою та доступною. Ця "ідеологія доступності" підкреслює, що мова повинна бути легкою в освоєнні та зрозумілою для всіх громадян, що відображає глибоке прагнення зробити комунікацію якомога ефективнішою та інклюзивною в суспільстві.

Україна. Україна має протилежну ідеологію, яка головним чином акцентується на мові як кодї національної ідентичності, збереженні культурної спадщини та зміцненні національної єдності. Це стає особливо помітним через державні ініціативи щодо відновлення та підтримки української мови, особливо з огляду на її історичну маргіналізацію. Мовна

політика в Україні спрямована на відновлення та стандартизацію попередніх мовних норм, що відображає міцне бажання повернутися до культурних коренів країни та історичних традицій.

8. Мовні закони

Швеція. Шведський мовний закон, який набрав чинності з 1 липня 2009 року, визначає шведську як головну мову в країні і закликає державні органи використовувати чітку, просту та доступну мову для всіх громадян. Закон також визнає національні меншини та шведську жестову мову, підтримує їхнє використання та навчання іноземних мов для міжнародного спілкування. Мовна рада, зокрема, відповідає за виконання цього закону.

Україна. Згідно з Конституцією, українська є офіційною мовою країни, і держава зобов'язана сприяти її розвитку та використанню в усіх сферах життя. Закон "Про забезпечення функціонування української мови як державної" визначає, як українська має використовуватися у публічних сферах на всій території країни.

9. Офіційні мови меншин

Швеція. Швеція ратифікувала Рамкову конвенцію Євроради про захист національних меншин та Європейську хартію про мовні меншини або регіональні мови. За цією ратифікацією Швеція визнає п'ять національних мов меншин: фінську, мянкієлі, саамську, романі чіб та їдиш. З них три мають територіальну основу. Ратифікація цих конвенцій представляє формальне визнання Швецією фундаментальної ролі мов у формуванні культурної ідентичності та є стратегічним заходом для забезпечення їхнього існування для майбутніх поколінь. Це зобов'язання з охорони та підтримки мов меншин є невід'ємною частиною широкої політики Швеції щодо підтримки культурного різноманіття та соціальної інклюзії.

Україна. Україна також ратифікувала конвенцію. Україна не вказує мови конкретно за назвою, а ратифікує на користь мов етнічних меншин в Україні (білоруська, болгарська, гагаузька, грецька, єврейська, кримськотатарська, молдовська, німецька, польська,

російська, румунська, словацька та угорська). Також зазначено, що становлення української мови як офіційної мови, її розвиток та функціонування у всіх сферах суспільного життя на всій території України не можуть розглядатися як перешкода або загроза збереженню чи розвитку цих мов.

10. Мовний клімат

Швеція. У Швеції мовний клімат відзначається сприятливим середовищем як для шведської мови, так і для мов меншин. У країні встановлено традицію сприяти мовному різноманіттю через законодавство та активну практичну діяльність. Є великі ресурси для збереження та розвитку мов меншин, зокрема, освітні матеріали, література та медіа на різних мовах. Ця стратегія спрямована не лише на захист мовного різноманіття, а й на сприяння мовній інтеграції та участі в суспільній діяльності, що є центральними аспектами мовної політики Швеції.

Україна. Україна порівняно нещодавно стала незалежною державою і знаходиться на етапі інтенсивного розвитку своєї мовної політики. Заряджений мовний клімат відображає складну політичну ситуацію, особливо з огляду на війну Росії в Україні. Ця ситуація посилила вже існуючий націоналістичний підхід до мови і призвела до більш інтенсивного використання заходів зі збереження та сприяння українській мові.

Висновки

Швеція та Україна мають чіткі відмінності у своїх мовнополітичних системах. Можна також вважати, що ці дві країни знаходяться у принципово протилежних положеннях – шведська мова не зазнавала примусу чи приниження, натомість мала значні можливості для розвитку, що навіть призвело до того, що інші корінні мови тепер мають бути збережені в своїх статусах меншин. Сприятливі умови також призвели до розвитку шведського мовного планування в "функціональному" напрямку, де прагнуть до доступної та зрозумілої інформації, що відповідає демократичній моделі суспільства, яку висуває Швеція.

Україна також покладає великий акцент на демократичні цінності, проте мовна політика країни здається більш ідеологічно-національною. Більшість мовного фокусу спрямована на українську мову, яка акцентується як центральна частина культурної спадщини та, перш за все, української ідентичності. Прагнення зберегти українську мову є ключовим аспектом.

Дослідження на тему простої мови залишаються недостатніми або навіть відсутніми в сучасній Україні. Однак існують певні мовні заходи, схожі на цю концепцію, хоча й мета полягає більше в "очищенні" мови від колоніального впливу, аніж в забезпеченні її зрозумілості. Культурна спадщина передує функціоналізму. Хоча увага зосереджена на ідеологічній важливості збереження української мови, я вважаю, що впровадження шведського акценту може бути позитивним і сприяти декільком аспектам.

В першу чергу, це важливо для ефективної передачі інформації під час воєнних і кризових періодів. Складні формулювання можуть мати негативні наслідки, тому особливо корисно передавати повідомлення точно та зрозуміло.

Далі, створення чітких та інклюзивних мовних політик в українських установах, компаніях і навчальних закладах, а також мовних курсів, з використанням, наприклад, посібників чи тренінгів, може додатково сприяти підтримці мови. Це спростить навігацію для громадськості та поліпшить її мовні навички.

Зрештою, це може бути корисним для просування мови за межі України, надаючи чіткі настанови для іноземних осіб, які хочуть оволодіти українською мовою. Це особливо важливо для ясного показу світу внутрішнього погляду на війну та подальшого просування України на шляху до вступу в ЄС.

Майбутні академічні дослідження можуть стосуватися того, як впровадження стратегій простої мови в Україні може оптимізувати комунікацію під час надзвичайних кризових ситуацій. Крім того, такі дослідження можуть висвітлити, як розробка чітких директив може сприяти покращенню мовного розуміння як серед громадян, так і серед іноземців.